EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2024 11 19
COM(2024) 538 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

dėl Europos anglies dioksido rinkos veikimo 2023 m.

{SWD(2024) 264 final}

Turinys

1. Įvadas 2
2. Dabartinė ES ATLPS padėtis 3
   2.1. Taikymo sritis ir apimtis 3
   2.2. ATLPS2 – pastatų, kelių transporto ir papildomiems sektoriams taikoma naujoji apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema 4
   2.3. Socialinis klimato fondas 4
3. Išmetamo teršalų kiekio viršutinė riba 5
4. ATL pardavimas aukcionuose 9
5. Nemokami ATL 11
   5.1. Pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas 13
   5.2. Anglies dioksido nutekėjimo rizika, susijusi su ES sektoriuose, kuriems taikomas PADKM, eksportui pagamintomis prekėmis 14
6. ES anglies dioksido rinka 17
   6.1. Pasiūlos ir paklausos subalansavimas 17
   6.2. Savanoriškas ATL panaikinimas 18
   6.3. Rinkos priežiūra 19
7. Išmetamųjų teršalų kiekio tendencijos 21
8. Pajamos iš ES ATLPS 25
   8.1. Pagalba netiesioginėms išlaidoms padengti 29
   8.2. ATLPS inovacijų fondas 32
   8.3. ATLPS modernizavimo fondas 34
   8.4. Graikijai skirtas ATLPS priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo fondas 37
9. Aviacija 37
10. Jūrų transportas 41
11. ES ATLPS įgyvendinimo sistema 43
   11.1. Išmetamo teršalų kiekio stebėsena ir ataskaitų apie jį teikimas 43
   11.2. Tikrinimas ir akreditavimas 45
   11.3. Rekomendaciniai dokumentai 47
   11.4. Nacionalinės kompetentingos institucijos 47
   11.5. Atitiktis ES ATLPS reikalavimams 48
12. ES ATLPS atsižvelgiant į ES klimato ir energetikos valdymą 50
13. ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS sąsaja 51
14. Santrauka 55

1. Įvadas

Europos Sąjungos apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (toliau – ES ATLPS) yra jos klimato politikos, kuria siekiama ekonomiškai efektyviai mažinti išmetamą teršalų kiekį, kertinis akmuo. Pagal šią sistemą nustatoma Europos energetikos, pramonės, jūrų transporto ir aviacijos sektoriams, kuriuose išmetama apie 40 proc. ES bendro išmetamo teršalų kiekio, taikoma išmetamo teršalų kiekio viršutinė riba ir kaina.

Viršutinė riba užtikrina, kad laikui bėgant išmetamųjų teršalų kiekis mažėtų, o rinkos nulemta anglies dioksido kaina skatina įmones mažinti išmetamą teršalų kiekį ten, kur tai mažiausiai kainuoja. Anglies dioksido kaina taip pat lemia tai, kiek įgyvendinant ES ATLPS bus surinkta pajamų investicijoms į klimato politikos veiksmus ir energetikos pertvarką.

2005 m. pradėjusi veikti ES ATLPS padėjo 47 proc. sumažinti išmetamą teršalų kiekį, susijusį su elektros energijos ir šilumos gamyba bei pramonine gamyba[1], ir per aukcionus surinkti daugiau kaip 200 mlrd. EUR pajamų.

2023 m., palyginti su 2022 m., šiuose sektoriuose išmetamas teršalų kiekis per metus sumažėjo labiausiai – 16,5 proc., daugiausia dėl spartesnio atsinaujinančiųjų energijos išteklių diegimo energetikos sektoriuje, kuriam sąlygas sudarė ilgalaikis tvirtas anglies dioksido kainos signalas.

2023 m. įgyvendinant ES ATLPS surinktos bendros beveik 44 mlrd. EUR pajamos visų pirma buvo skirtos valstybių narių biudžetams, taip pat Inovacijų ir Modernizavimo fondams bei Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės biudžetui, skirtam planui „REPowerEU“[2].

Tačiau reikia dėti daugiau pastangų, kad būtų sumažintas išmetamas teršalų kiekis ir ES ekonomika būtų pertvarkyta taip, kad atitiktų Europos klimato teisės akte nustatytas siektinas reikšmes[3] ir Europos žaliojo kurso tikslus. Siekdama iki 2050 m. neutralizuoti poveikį klimatui, ES įsipareigojo išmetamą teršalų kiekį iki 2030 m. sumažinti bent 55 proc., palyginti su 1990 m. lygiu. Šiuo tikslu 2023 m. ES ATLPS buvo peržiūrėta įgyvendinant Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinio reformų paketą. Šiuo metu ši peržiūra jau yra visiškai įsigaliojusi, o Komisija ir valstybės narės ją įgyvendina.

Šioje ataskaitoje apžvelgiamas ES ATLPS veikimas 2023 m. ir 2024 m. pirmąjį pusmetį, įskaitant tai, kaip įgyvendinti 2023 m. atlikti sistemos pakeitimai. Joje apibendrinamas Komisijos teisėkūros darbas, pateikiama atnaujinta pagrindinių sistemos elementų apžvalga ir

[1] 2023 m. iš elektros energijos ir pramonės sektorių įrenginių (neįtraukiant Jungtinės Karalystės, įtraukiant tik Šiaurės Airijos elektros energijos sektorių) išmestų teršalų, kuriems taikoma ATLPS, kiekis palygintas su tuo pačiu mastu nustatyta koreguota 2005 m. išmestų teršalų, kuriems taikoma ATLPS, verte. Remiantis Europos aplinkos agentūros ATLPS duomenų žiūryklėje pateiktais duomenimis, žiūrėtais 2024 m. rugpjūčio 20 d.

[2] Daugiau informacijos pateikiama Komisijos interneto svetainės puslapyje „Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė“ ir „REPowerEU“: įperkama, saugiai tiekiama ir tvari energija Europai“.

[3] 2021 m. birželio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1119, kuriuo nustatoma poveikio klimatui neutralumo pasiekimo sistema ir iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 401/2009 ir (ES) 2018/1999, (OL L 243, 2021 7 9).

apibendrinami metiniai pokyčiai, pavyzdžiui, išmetamo teršalų kiekio ir aukciono pajamų tendencijos.

Ši ataskaita priimta remiantis Direktyvos 2003/87/EB[4] (toliau – ES ATLPS direktyva) 10 straipsnio 5 dalimi ir 21 straipsnio 2 dalimi. Ji daugiausia grindžiama Sąjungos registro ir ES sandorių žurnalo (toliau – ESSŽ) duomenimis, taip pat valstybių narių pateiktomis ataskaitomis.

Prie ataskaitos pridedamas Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (techninė informacija).

2. Dabartinė ES ATLPS padėtis

2.1. Taikymo sritis ir apimtis

ES ATLPS taikoma visose 27 ES valstybėse narėse, Islandijoje, Lichtenšteine ir Norvegijoje, taip pat elektrinėms Šiaurės Airijoje[5]. Be to, nuo 2020 m. sausio mėn. ES ATLPS susieta su Šveicarijos apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (toliau – Šveicarijos ATLPS).

Iki 2023 m. ES ATLPS buvo taikoma iš elektros energijos ir šilumos gamybos jėgainių bei pramoninės gamybos įrenginių išmestam teršalų kiekiui Europoje, taip pat teršalų kiekiui, išmestam dėl orlaivių naudotojų vykdytų skrydžių Europos ekonominės erdvės (EEE) viduje ir tarp EEE ir Šveicarijos bei Jungtinės Karalystės.

Nuo 2024 m. sausio 1 d. į ES ATLPS taip pat įtraukta teisinga ES jūrų transporto sektoriuje išmetamo CO_2 (anglies dioksido) kiekio dalis (žr. 10 skyrių). Jūrų transporto sektoriuje ES ATLPS taikoma visam išmetamųjų teršalų kiekiui, kai vykdomi reisai tarp dviejų EEE uostų ir kai laivai yra EEE uostuose, ir tik pusei teršalų kiekio, kai reisai prasideda arba pasibaigia už EEE ribų.

Nuo 2024 m. sausio 1 d. komunalinių atliekų deginimo įrenginiai privalo stebėti savo išmetamą teršalų kiekį ir teikti ataskaitas apie jį pagal ES ATLPS. Tačiau už savo išmestus teršalus jie neprivalo atsisakyti apyvartinių taršos leidimų (ATL). 2026 m. Komisija įvertins galimybę išplėsti ES ATLPS taikymo sritį taip, kad į ją būtų įtraukti komunalinių atliekų deginimo ir kitų atliekų tvarkymo procesų, pavyzdžiui, atliekų šalinimo sąvartynuose, metu išmetamas teršalų kiekis. O kol kas atliekų apdorojimo metu išmetamam teršalų kiekiui taikomi nacionaliniai išmetamųjų teršalų mažinimo tikslai pagal Pastangų pasidalijimo reglamentą (Reglamentas 2018/842)[6].

[4] 2003 m. spalio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/87/EB, nustatanti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Sąjungoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 96/61/EB, (OL L 275, 2003 10 25).

[5] Pagal Susitarimo dėl Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES Protokolą dėl Airijos ir Šiaurės Airijos.

[6] 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/842, kuriuo, prisidedant prie klimato politikos veiksmų, kad būtų vykdomi įsipareigojimai pagal Paryžiaus susitarimą, valstybėms narėms nustatomi įpareigojimai 2021–2030 m. laikotarpiu sumažinti išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų metinį kiekį, ir iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 525/2013, (OL L 156, 2018 6 19).

Informacija apie įrenginius ir orlaivių naudotojus, kuriems taikoma ES ATLPS (2023 m.), pateikiama pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento I skirsnyje.

2.2. ATLPS2 – pastatų, kelių transporto ir papildomiems sektoriams taikoma naujoji apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema

2023 m. peržiūrint ATLPS direktyvą sukurta nauja atskira prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistema, taikoma pastatų, kelių transporto ir papildomuose sektoriuose deginant kurą išmetamiems teršalams (ATLPS2). Nors ATLPS2 bus didžiausio kiekio nustatymo ir prekybos sistema, kaip ir dabartinė ES ATLPS, ji apims teršalų kiekį, išmetamą pradinėje vertės grandinės grandyje. Tai reiškia, kad kuro tiekėjai privalės stebėti ir pranešti, kiek kuro jie išleidžia vartoti sektoriuose, įtrauktuose į ATLPS2 taikymo sritį, ir išmestam teršalų kiekiui padengti pirkti ATL bei po to jų atsisakyti. Subjektai, kuriems taikoma ATLPS2, nuo 2025 m. sausio 1 d. privalo turėti leidimą išmesti šiltnamio efektą sukeliančias dujas (ŠESD), taip pat patvirtintą stebėsenos planą, pagal kurį stebimas jų metinis išmetamųjų teršalų kiekis ir teikiamos ataskaitos. Pareiga atsisakyti ATL bus pradėta taikyti 2027 m. (arba 2028 m., jei 2026 m. dujų ar naftos kainos bus itin aukštos).

2023 m. spalio 17 d. priimtame peržiūrėtame Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamente (Įgyvendinimo reglamentas 2018/2066)[7] išsamiai išdėstyti ATLPS2 reguliuojamųjų subjektų stebėsenos ir ataskaitų teikimo reikalavimai. Komisija taip pat paskelbė rekomendacinį dokumentą dėl peržiūrėto reglamento[8].

2.3. Socialinis klimato fondas

Socialinis klimato fondas buvo sukurtas kartu su ATLPS2[9], kad valstybės narės, vykdydamos žaliąją pertvarką, galėtų gauti finansavimą pažeidžiamiausioms grupėms, pvz., namų ūkiams, patiriantiems energijos ar judumo nepriteklių, paremti[10]. Fondas 2026–2032 m. galės skirti 65 mlrd. EUR. Šios lėšos iš pradžių bus gaunamos iš išorės asignuotųjų pajamų, gautų aukcione pardavus ATLPS2 apyvartinius taršos leidimus ir 50 mln. apyvartinių taršos leidimų iš esamos ES ATLPS. Šis biudžetas bus paskirstytas valstybėms narėms pagal paskirstymo schemą. Valstybės narės Socialinio klimato fondo lėšas panaudos pagal savo nacionalinius socialinius klimato planus. Atsižvelgiant į privalomą 25 proc. valstybių narių įnašą į savo planus, Socialiniame klimato fonde turėtų būti sutelkta ne mažiau kaip 86,7 mlrd. EUR.

---

[7] 2023 m. spalio 17 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2023/2122, kuriuo dėl išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio stebėsenos ir ataskaitų teikimo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB iš dalies keičiamas Įgyvendinimo reglamentas (ES) 2018/2066, (OL L 2023/2122, 2023 10 18). Žr. jo konsoliduotą redakciją.

[8] Daugiau informacijos pateikiama Komisijos interneto svetainės puslapyje „ATLPS2: pastatų, kelių transporto ir papildomi sektoriai“.

[9] 2023 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/955, kuriuo įsteigiamas Socialinis klimato fondas ir iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2021/1060, (OL L 130, 2023 5 16).

[10] Daugiau informacijos pateikiama Komisijos interneto svetainės puslapyje „Socialinis klimato fondas“.

Visos valstybės narės savo planus Komisijai turėtų pateikti iki 2025 m. birželio 30 d. Į planus turėtų būti įtraukta galimo ATLPS 2 poveikio pažeidžiamoms grupėms analizė. Siekiant sušvelninti šį poveikį, reikėtų numatyti struktūrines priemones ir investicijas į energijos vartojimo efektyvumą bei pastatų renovaciją, švarų šildymą ir vėsinimą, atsinaujinančiųjų išteklių energijos integravimą, taip pat į visai netaršaus ir mažataršio judumo, įskaitant viešąjį transportą, sprendimus. Valstybės narės taip pat turės galimybę dalį Socialinio klimato fondo biudžeto skirti laikinai tiesioginei pajamų paramai.

Komisija ir valstybės narės imasi reikiamų veiksmų, kad įgyvendintų Socialinį klimato fondą. Siekdama veiksmingiau bendradarbiauti, Komisija Klimato kaitos politikos ekspertų grupėje įsteigė Socialinio klimato fondo pogrupį. Jis padėjo Komisijai surengti gerosios praktikos mainus, kuriuose pasidalyta informacija apie ekonomiškai efektyvias priemones, apie tai kokios investicijos galėtų būti finansuojamos iš fondo lėšų, taip pat apie viešąsias konsultacijas dėl planų. Komisija per Techninės paramos priemonę taip pat tiesiogiai remia 10 valstybių narių joms rengiant savo planus[11].

Tuo pat metu Komisija rengia gaires apie tai, kaip Socialinio klimato fondo lėšomis finansuojamoms priemonėms ir investicijoms taikyti reikšmingos žalos nedarymo principą. Laikantis
reikšmingos žalos nedarymo principo, Socialinio klimato fondo lėšomis gali būti remiamos tik tos priemonės ir investicijos, kurios nedaro reikšmingos žalos aplinkos tikslams, kaip apibrėžta Taksonomijos reglamento (Reglamentas 2020/852)[12] 17 straipsnyje. Šie tikslai – klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas prie jos, tausus vandens ir jūrų išteklių naudojimas ir apsauga, žiedinė ekonomika, taršos prevencija ir kontrolė, biologinės įvairovės ir ekosistemų apsauga ir atkūrimas.

reikšmingos žalos nedarymo gairių projektas buvo pateiktas dviejų mėnesių trukmės viešoms konsultacijoms, kurios vyko nuo 2024 m. birželio mėn. iki 2024 m. rugpjūčio mėn.[13]. Naujoji Komisija gaires priims ir paskelbs kartu su bendromis gairėmis dėl Socialinio klimato fondo ir socialinio klimato planų (toliau – Socialinio klimato fondo gairės). O kol kas Komisija nagrinėja valstybių narių pateiktus su Socialiniu klimato fondu susijusius klausimus.

3. Išmetamo teršalų kiekio viršutinė riba

ES ATLPS nustatyta viršutinė riba – didžiausias teršalų, kuriuos prekybos etapu gali išmesti reguliuojamieji subjektai, absoliutusis kiekis. Jį atitinka tam laikotarpiui skirtų ATL skaičius, o vienas ATL atitinka vieną toną CO_2e (anglies dioksido ekvivalento). Siekiant užtikrinti, kad ES pasiektų savo bendrąjį išmetamo teršalų kiekio mažinimo tikslą, ši viršutinė riba kasmet

[11] Šios 10 valstybių narių yra Belgija, Čekija, Danija, Graikija, Kroatija, Latvija, Lietuva, Rumunija, Slovakija ir Suomija.

[12] 2020 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2020/852 dėl sistemos tvariam investavimui palengvinti sukūrimo, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2019/2088, (OL L 198, 2020 6 22).

[13] Daugiau informacijos pateikiama Komisijos interneto svetainės puslapyje „Konsultacijos dėl reikšmingos žalos nedarymo principo taikymo įgyvendinant Socialinį klimato fondą“. Šios konsultacijos baigtos 2024 m. rugpjūčio 23 d.

mažinama. Tai taip pat suteikia įmonėms, kurioms taikoma ES ATLPS, tikrumo dėl to, kad ATL pasiūla rinkoje tikėtinai mažės.

Atskiri viršutinės ribos skaičiavimai taikomi elektros energijos ir šilumos gamybos, pramoninės gamybos, jūrų transporto ir aviacijos sektoriuose išmetamam teršalų kiekiui, kuriam taikoma ES ATLPS. 2023 m. elektros energijos ir šilumos gamybos bei pramoninės gamybos sektoriams skirti 1 485 575 977 ATL, o aviacijai – 26 341 779 ATL. Jūrų transportas į viršutinės ribos skaičiavimus įtraukiamas nuo 2024 m.

2021–2023 m. viršutinė riba buvo kasmet mažinama 2,2 proc. Skaičiuojant elektros energijos ir šilumos gamybos bei pramoninės gamybos sektorių įrenginių išmetamo teršalų kiekio viršutinę ribą, tai prilygsta 43 003 515 ATL kasmet. 1 lentelėje parodyti bendri skirtingiems sektoriams skirtų ATL skaičiai, sudarantys ES ATLPS viršutinę ribą.

1 lentelė. Didžiausias ATL skaičius (2021–2024 m.). Atskiri viršutinės ribos skaičiavimai taikomi i) elektros energijos ir šilumos gamybos, pramoninės gamybos ir jūrų transporto (nuo 2024 m.) sektoriuose išmetamam teršalų kiekiui, taip pat ii) aviacijos sektoriuje išmetamam teršalų kiekiui, kuriam taikoma ES ATLPS.

Metai	**Bendras elektros energijos ir šilumos gamybai, pramoninei gamybai ir jūrų transportui skirtų ATL skaičius**	**Bendras aviacijos ATL skaičius**
2021	1 571 583 007	28 306 545
2022	1 528 579 492	27 268 379
2023	1 485 575 977	26 341 779
2024	1 386 051 745	27 563 529[14]

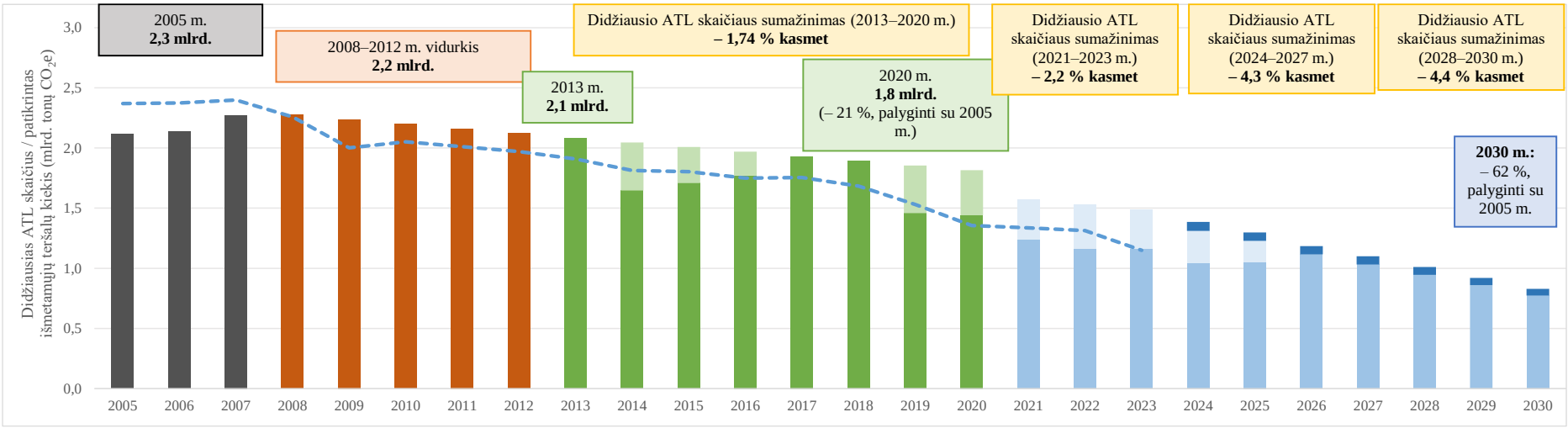
2023 m. peržiūrėjus ATLPS direktyvą, nustatyta bendra išmetamo teršalų kiekio viršutinė riba, kuria siekiama iki 2030 m. išmetamą teršalų kiekį sumažinti 62 proc., palyginti su 2005 m. Pirmieji viršutinės ribos koregavimai šiuo tikslu įsigaliojo 2024 m. ir į juos atsižvelgta 2023 m. liepos 27 d. priimtame sprendime (Komisijos sprendimas 2023/1575)[15].

2024 m. viršutinė riba sumažinta 90 mln. ATL, o 2024–2027 m. laikotarpiu sumažinimo norma padidinta iki 4,3 proc. per metus – tai prilygsta 87 924 231 ATL per metus. Atliekant šiuos koregavimus jau atsižvelgta į tai, kad nuo 2024 m. į ES ATLPS įtrauktas jūrų transporto sektoriuje išmetamas teršalų kiekis. Nustatyta 2024 m. viršutinė riba (didžiausias ATL skaičius) – 1 386 051 745 ATL.

[14] Nuo 2024 m. sausio 1 d. ES ATLPS taikymo sritis taip pat apima daugumos skrydžių, vykdomų tarp EEE ir devynių atokiausių ES regionų, taip pat skrydžių iš atokiausių regionų į Šveicariją ir Jungtinę Karalystę metu išmetamą teršalų kiekį (žr. 9 skyrių). Bendras aviacijos ATL skaičius parodo ES ATLPS taikymo srities išplėtimą įtraukiant aviaciją.

[15] 2023 m. liepos 27 d. Komisijos sprendimas (ES) 2023/1575 dėl 2024 m. pagal ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą suteiktinų visos Sąjungos apyvartinių taršos leidimų skaičiaus (OL L 192, 2023 7 31).

1 diagramoje parodyta didžiausio ATL skaičiaus kaita per visus ES ATLPS etapus, įskaitant numatomą jo koregavimą.

1 diagrama. Didžiausias ATL skaičius pagal ES ATLPS, palyginti su patikrintu išmestų teršalų kiekiu. Diagramoje atsižvelgiama į ATLPS direktyvos peržiūrą 2023 m., t. y. viršutinės ribos sumažinimus 2024 ir 2026 m., jūrų transporto sektoriaus įtraukimą į ES ATLPS nuo 2024 m. ir linijinį sumažinimo koeficientą (4,3 proc. 2024–2027 m. ir 4,4 proc. nuo 2028 m.). Aviacijos sektorius neįtrauktas. Dėl taikymo srities pokyčių 2005–2007 m. duomenys nėra tiesiogiai palyginami su naujausiais duomenimis. Nuo 2021 m. ES ATLPS nebetaikoma Jungtinėje Karalystėje esantiems įrenginiams ir apima tik Šiaurės Airijos elektros energijos gamintojus. Paaiškinimai: stulpeliai – didžiausias ATL skaičius; šviesesnio atspalvio 2014–2016 m. stulpeliai – ATL, kurių pardavimas aukcionuose atidėtas; šviesesnio atspalvio stulpeliai nuo 2019 m. – į rinkos stabilumo rezervą perkelti ATL; tamsesnio atspalvio stulpeliai nuo 2024 m. – jūrų sektoriaus taikymo srities išplėtimas; punktyrinė linija – patikrintas išmestų teršalų kiekis.

4. ATL pardavimas aukcionuose

Pagrindinis ATL paskirstymo būdas – pardavimas aukcionuose (57 proc. viso ATL skaičiaus)[16]. Aukcionų reglamentu (Reglamentas 1031/2010)[17] nustatytos taisyklės, skirtos užtikrinti, kad aukcionai vyktų atvirai, skaidriai, suderintai ir nediskriminuojant. Juo nustatyti ATL pardavimo aukcionuose terminai, administravimo tvarka ir kiti aspektai.

2023 m. aukcionai toliau buvo rengiami Europos energijos biržoje „European Energy Exchange AG“ (EEX):

- kaip bendroje 25 valstybių narių, dalyvaujančių bendro pirkimo procedūroje, aukcionų platformoje;
- Lenkijos, kuri pasirinko nedalyvauti bendro pirkimo procedūroje, bet dar nepaskyrė savos aukcionų platformos, reikmėms;
- Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos reikmėms – po to, kai EEE susitarimas 2019 m. iš dalies pakeistas siekiant, kad šios valstybės galėtų dalyvauti bendro pirkimo susitarime dėl bendros aukcionų platformos;
- Jungtinės Karalystės reikmėms – aukcionuose parduoti ATL elektrinėms Šiaurės Airijoje.

EEX, Vokietijos pasirinkta kaip atskira aukcionų platforma, taip pat rengė Vokietijai skirtus ATL aukcionus.

2 lentelėje apžvelgiami nuo 2021 m. EEX aukcionuose per metus parduoti ATL kiekiai.

[16] Praktiškai tiksli dalis skiriasi, nes aukcionuose parduodamų ATL skaičius sumažintas siekiant prisidėti prie rinkos stabilumo rezervo, o nemokamų ATL skaičius nepasikeitė.

[17] 2010 m. lapkričio 12 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 1031/2010 dėl šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų pardavimo aukcione pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB, nustatančią šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Bendrijoje, terminų, administravimo ir kitų aspektų (OL L 302, 2010 11 18).

2 lentelė. Bendri aukcionuose parduotų ATL kiekiai (nuo 2021 m. sausio 1 d. iki 2024 m. birželio 30 d.)

Metai	Paprastieji ATL	Aviacijos ATL
2021	582 952 500	3 785 500
2022	482 389 000	3 698 000
2023	517 587 000	5 720 500
2024 (iki birželio 30 d.)	281 107 000	2 718 000

Iš viso 2023 m. surengti 223 aukcionai, o 2024 m. pirmąjį pusmetį – 106 aukcionai. Atšauktų aukcionų nebuvo.

Nuo 2023 m. liepos mėn. į aukcionuose parduodamų ATL kiekį įtraukiami ATL, kurie pagal reglamentą „REPowerEU“ (Reglamentas 2023/435)[18] yra skirti Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonei (EGADP). Pagal reglamentą „REPowerEU“ aukcionuose pardavus ATL, iki 2026 m. rugpjūčio 31 d. priemonės biudžetas bus papildytas 20 mlrd. EUR[19]. Valstybės narės šiuos papildomus EGADP išteklius panaudos tolesnėms reformoms vykdyti ir investicijoms į švarios energijos pertvarką bei energetinį saugumą finansuoti. 2023 m. ir 2024 m. pirmąjį pusmetį į EGADP biudžetą, skirtą planui „REPowerEU“, surinkta daugiau kaip 5,5 mlrd. EUR (2023 m. aukcionuose parduota 35 325 000 ATL, o 2024 m. pirmąjį pusmetį – 42 124 500 ATL).

2 diagramoje apžvelgiamos galutinės aukcionų kainos ES anglies dioksido rinkoje 2023 m. ir 2024 m. pirmąjį pusmetį. Didžiausia aukciono kaina (96,33 EUR) 2023 m. pasiekta vasario 28 d. Mažiausia kaina (66,49 EUR) buvo užfiksuota paskutiniame metų aukcione gruodžio 18 d., o tai rodo bendrą mažėjimo tendenciją antrąjį pusmetį. Vidutinė 2023 m. kaina buvo 83,60 EUR – didesnė už 80,18 EUR kainą 2022 m. Pirmąjį 2024 m. pusmetį kaina kito nuo 49,50 EUR (vasario 23 d.) iki 75,35 EUR (birželio 3 d.).

Aukciono platformos interneto svetainėje[20] reguliariai skelbiami išsamūs kiekvieno aukciono rezultatai. Daugiau informacijos apie aukcionų vykdymo rezultatus, įskaitant dalyvavimą juose, pasiūlymų patenkinimo santykius ir kainas, galima rasti ATLPS valstybių aukcionų ataskaitose[21].

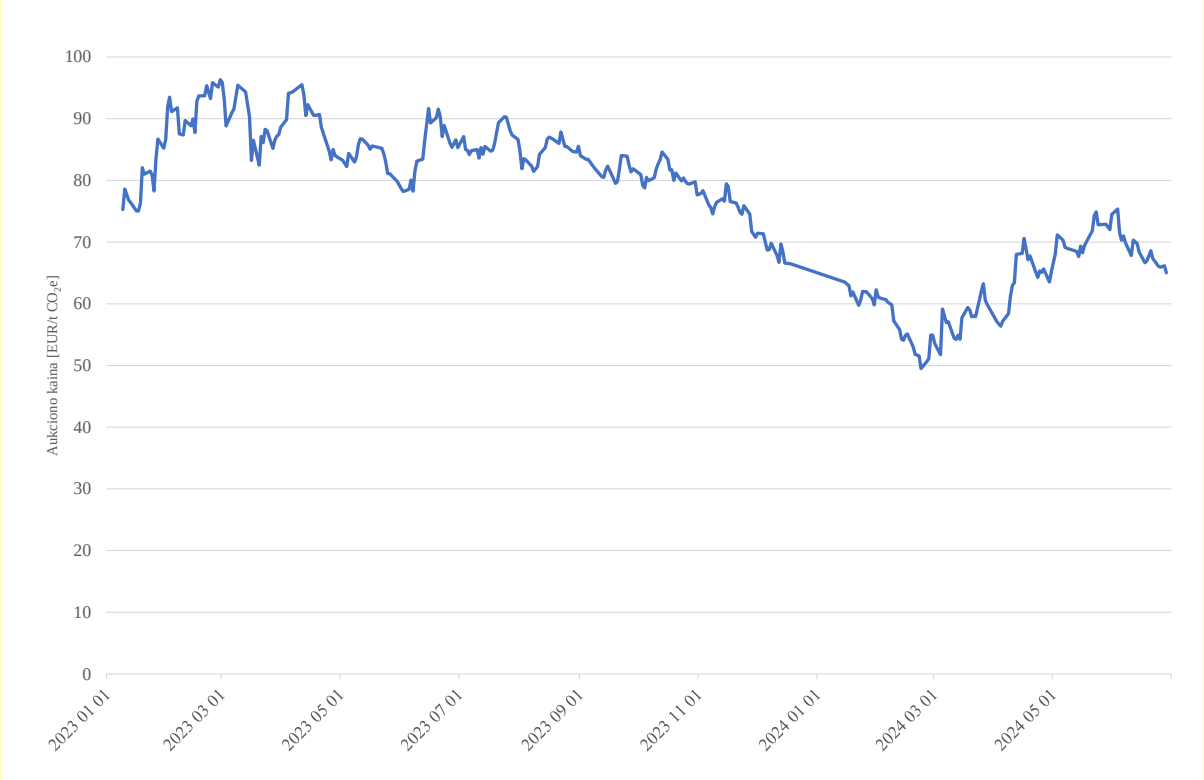
2 diagrama. Paprastųjų ATL pardavimo aukcionuose galutinės kainos (nuo 2023 m. sausio 1 d. iki 2024 m. birželio 30 d.) [EUR/t CO_2]

[18] 2023 m. vasario 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/435 (OL L 63, 2023 2 28).

[19] Reglamentavimo atnaujinimas, Paskelbtas peržiūrėtas 2023 m. aukcionų kalendorius, Klimato politikos GD, 2023 7 23.

[20] EEX, ES ATLPS aukcionai.

[21] Aukcionų ataskaitos, Klimato politikos GD, 2024 m. birželio 30 d.

5. Nemokami ATL

Nors ES ATLPS pagrindinis ATL paskirstymo metodas yra pardavimas aukcionuose, siekiant mažinti anglies dioksido nutekėjimo riziką[22], taip pat nemažai ATL įrenginiams paskirstoma nemokamai. Tačiau nemokami ATL yra pereinamojo laikotarpio priemonė, visų pirma skirta pramonės sektoriams.

Specialiame anglies dioksido nutekėjimo sąraše nurodyti sektoriai, kuriems būdinga anglies dioksido nutekėjimo rizika ir kurie atitinka reikalavimus gauti nemokamus ATL. 2021–2030 m. sąraše nurodyti 63 sektoriai ir jų pasektoriai, kuriuose išmetama apie 94 proc. ES ATLPS apimamų pramoninių išmetamųjų teršalų[23].

Nemokamų ATL paskirstymas konkretiems sektoriams grindžiamas santykiniais taršos rodikliais, kurie parodo 10 proc. efektyviausių kiekvieno sektoriaus įrenginių vidutinį taršos intensyvumą produkto vienetui. Jei išmetamųjų teršalų kiekis viršija šias santykinių taršos rodiklių vertes, ATL reikia pirkti rinkoje. Siekiant stiprinti sektoriaus paskatą atsisakyti iškastinio kuro ir diegti inovacijas, šie santykiniai taršos rodikliai laipsniškai mažinami.

[22] Anglies dioksido nutekėjimas galėtų įvykti perkėlus ATLPS reguliuojamą veiklą į ES nepriklausančias valstybes, vykdančias mažesnio užmojo klimato politiką, ir dėl to galėtų padidėti bendras išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis.

[23] 2019 m. vasario 15 d. Komisijos deleguotasis sprendimas (ES) 2019/708, kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/87/EB papildoma nustatytu 2021–2030 m. sektorių ir pasektorių, kuriems būdinga anglies dioksido nutekėjimo rizika, sąrašu (OL L 120, 2019 5 8).

2021 m. Komisija atnaujino santykinių taršos rodiklių vertes, taikomas pirmuoju paskirstymo laikotarpiu (2021–2025 m.)[24]. Santykiniai taršos rodikliai bus atnaujinti pradedant antrąjį paskirstymo laikotarpį (2026–2030 m.). Pagal peržiūrėtą ATLPS direktyvą metinės sumažinimo normos bus padidintos siekiant skatinti tolesnę pramonės pertvarką. Mažiausia norma bus padidinta nuo 0,2 proc. iki 0,3 proc. per metus, o didžiausia – nuo 1,6 proc. iki 2,5 proc. per metus. Taikytina metinė sumažinimo norma bus nustatoma konkrečiai kiekvienam santykiniam taršos rodikliui.

Nuo 2021 m. nemokamų ATL kiekis koreguojamas, kai įvyksta pokyčių pramoninėje gamyboje[25]. Nustatyta riba, nuo kurios atliekamas koregavimas, yra gamybos padidinimas 15 proc. arba sumažinimas 15 proc. Veiklos vykdytojai privalo nacionalinėms kompetentingoms institucijoms teikti metines gamybos duomenų ataskaitas, kuriomis remiantis gali būti koreguojami išduotų nemokamų ATL kiekiai. Dėl šio papildomo suvaržymo padidėjo nemokamų ATL kiekio metinių koregavimų skaičius. 2021–2023 m. vidutiniškai pateikta daugiau kaip 3 800 paraiškų – maždaug tris kartus daugiau nei metinis vidurkis iki 2020 m.

Iš pradžių apskaičiuotas bendras 2021–2025 m. laikotarpiu paskirstomų nemokamų ATL kiekis buvo 2 791 mln. leidimų, skirtų 7 430 įrenginių. Darant prielaidą, kad anglies dioksido kaina yra 75 EUR už toną CO_2, šių leidimų vertė šiuo laikotarpiu kasmet siektų apie 42 mlrd. EUR. Iki 2024 m. vidurio Komisija priėmė 12 sprendimų pakoreguoti nemokamų ATL kiekį, todėl ATL skaičius sumažėjo 116,8 mln. ATL[26]. Tačiau Komisija taip pat priėmė penkis sprendimus, kuriais pradinis paskirstomų nemokamų ATL kiekis pakoreguotas pridedant 4,6 mln. ATL[27]. Tai buvo reikalinga dėl pateiktuose įrenginių duomenyse aptiktų klaidų. Apskritai 2021–2025 m. laikotarpiu paskirstomų nemokamų ATL skaičius iki šiol sumažintas 112,2 mln. leidimų, palyginti su pradiniu bendru nemokamų ATL skaičiumi.

Nemokamų ATL paskirstymo lygio koregavimai atliekami iš naujiems rinkos dalyviams skirto rezervo (NRDSR). Šie koregavimai taip pat apima ATL paskirstymo pakeitimus dėl įrenginių atidarymo ar uždarymo. Pradinė NRDSR apimtis 2021 m. pradžioje buvo 331,3 mln. ATL. Tai apėmė nepaskirstytus ATL ir 200 mln. ATL iš rinkos stabilumo rezervo.

3 lentelėje apibendrinti pirmuoju laikotarpiu paskirstomų nemokamų ATL metiniai kiekiai – tiek pradiniai, tiek koreguoti kiekiai.

[24] 2021 m. kovo 12 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2021/447, kuriuo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/87/EB 10a straipsnio 2 dalį nustatomos patikslintos santykinių taršos rodiklių vertės, taikomos 2021–2025 m. laikotarpiu suteikiant nemokamus apyvartinius taršos leidimus (OL L 87, 2021 3 15).

[25] 2019 m. spalio 31 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2019/1842, kuriuo nustatomos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/87/EB taikymo taisyklės, susijusios su tolesne nemokamų apyvartinių taršos leidimų paskirstymo koregavimo dėl veiklos lygio pokyčių tvarka (OL L 282, 2019 11 4).

[26] Europos laisvosios prekybos susitarimo priežiūros institucija taip pat priėmė sprendimus dėl Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos.

[27] Europos laisvosios prekybos susitarimo priežiūros institucija taip pat priėmė sprendimus dėl Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos.

3 lentelė. Nemokamų ATL paskirstymas pagal ES ATLPS (2021–2025 m.) [mln. ATL]. Duomenys iš ES registro gauti 2024 m. birželio 30 d.

Metai	2021	2022	2023	2024	2025	Iš viso
Pradinis nemokamų ATL paskirstymas (ES 27 + Islandija, Lichtenšteinas ir Norvegija)	559,6	558,9	558,2	557,5	556,8	2 791,1
Faktinis nemokamų ATL paskirstymas	545,9	542,5	537,3	527,0	526,2	2 678,9
Koreguotas ir pataisytas nemokamų ATL paskirstymas	– 13,7	– 16,4	– 20,9	– 30,5	– 30,6	– 112,2

Atliekant ATLPS direktyvos peržiūrą taisyklės dėl nemokamų ATL derinamos su sustiprinta ES ATLPS. Išplėstas sistema reglamentuojamos veiklos rūšių ir santykinių taršos rodiklių spektras, kad būtų skatinama diegti naujas technologijas, pavyzdžiui, gaminti vandenilį iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių arba gaminti plieną naudojant vandenilį. Be to, buvo nustatytos sąlygos, taikomos norint gauti nemokamų ATL. Tam turi būti atlikti energijos vartojimo auditai, o tam tikriems įrenginiams – parengti poveikio klimatui neutralumo planai.

Siekiant įgyvendinti 2023 m. peržiūrėtą ATLPS direktyvą, 2024 m. sausio mėn. buvo priimta Nemokamų apyvartinių taršos leidimų suteikimo reglamento peržiūra (Deleguotasis reglamentas 2019/331)[28]. Peržiūrėtame reglamente numatyti papildomi patobulinimai, pagrįsti per pirmuosius dabartinio paskirstymo laikotarpio metus įgyta patirtimi. Pagrindiniai pokyčiai yra nemokamų ATL paskirstymo sąlygų nustatymas ir laipsniškas nemokamų ATL paskirstymo kai kuriems produktams panaikinimas, atitinkantis laipsnišką pasienio anglies dioksido korekcinio mechanizmo (PADKM) įdiegimą. Be to, siekiant toliau skatinti mažinti išmetamųjų teršalų kiekį ir užtikrinti vienodas sąlygas įprastinėms ir naujoms technologijoms, buvo pakeistos kai kurių produktų santykinių taršos rodiklių apibrėžtys, ypač susijusios su vandenilio ir plieno gamyba. Taip pat pakoreguoti kiti Nemokamų apyvartinių taršos leidimų suteikimo reglamento aspektai, siekiant skatinti pramonės procesų elektrifikavimą.

5.1. Pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas

Įgyvendinant Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį, buvo priimtas Pasienio anglies dioksido korekcinio mechanizmo (PADKM) reglamentas (Reglamentas

[28] 2024 m. sausio 30 d. Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) 2024/873, kuriuo dėl suderinto nemokamų apyvartinių taršos leidimų suteikimo pereinamojo laikotarpio Sąjungos taisyklių iš dalies keičiamas Deleguotasis reglamentas (ES) 2019/331, (OL L, 2024/873, 2024 4 4). Žr. konsoliduotą tekstą.

Nr. 2023/956)[29], siekiant sumažinti anglies dioksido nutekėjimo riziką, kai ES imasi griežtesnių klimato politikos veiksmų.

Tam tikruose pramonės sektoriuose, kuriems taikoma ES ATLPS, (cemento, aliuminio, trąšų, vandenilio, geležies ir plieno) nuo 2026 m. PADKM palaipsniui pakeis nemokamų ATL paskirstymą. Šiems sektoriams 2021–2025 m. teks apie 54 proc. visų paskirstomų nemokamų ATL. Nuo 2026 m. sektorių, kuriems taikomas PADKM, prekių importuotojai į ES turės pirkti būdingojo išmetamo ŠESD kiekio sertifikatus ir jų atsisakyti. Siekiant remti pramonės įmonių pastangas mažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro, ATLPS direktyva pajamos, gautos aukcionuose pardavus nemokamus ATL, kurių palaipsniui atsisakoma, nukreipiamos į Inovacijų fondą (žr. 8.2 skyrių), ypatingą dėmesį skiriant sektorių, kuriems taikomas PADKM, projektams.

Taikant PADKM bus užtikrinta, kad už būdingąjį anglies dioksido kiekį, išmetamą gaminant tam tikras į ES importuojamas prekes, būtų sumokėta tiek pat, taigi ir anglies dioksido mokestis už importuojamus produktus būtų lygiavertis anglies dioksido mokesčiui už Sąjungoje pagamintus produktus (pagal ES ATLPS), garantuojant, kad nebūtų pakenkta ES klimato srities tikslams. PADKM apims tiesiogiai išmetamą teršalų kiekį visuose atitinkamuose sektoriuose ir netiesiogiai išmetamą teršalų kiekį (dėl gamybos procesų metu suvartojamos elektros energijos) cemento ir trąšų sektoriuose. Į netiesiogiai išmetamą teršalų kiekį iš pradžių nebus atsižvelgiama sektoriuose, atitinkančiuose netiesioginių išlaidų dėl išmetamo anglies dioksido pagalbos skyrimo reikalavimus, (t. y. aliuminio, vandenilio, geležies ir plieno; žr. 8.1 skyrių).

2023 m. spalio mėn. prasidėjo pereinamasis laikotarpis, per kurį importuotojai praneša apie išmetamųjų teršalų kiekį, tačiau kol kas neprivalo atlikti mokėjimų, ir jis tęsis iki 2025 m. pabaigos, kol palaipsniui bus pradėta taikyti naujoji tvarka.

5.2. Anglies dioksido nutekėjimo rizika, susijusi su ES sektoriuose, kuriems taikomas PADKM, eksportui pagamintomis prekėmis

ES sektoriuose, kuriems taikomas PADKM, eksportui pagamintos prekės gali atsidurti nepalankioje konkurencinėje padėtyje trečiųjų valstybių rinkose, jei konkuruos su prekėmis, kurioms netaikomas lygiavertis anglies dioksido apmokestinimas. Pagal ATLPS direktyvos 10a straipsnio 1a dalį, Komisija, rengdama metinę Europos anglies dioksido rinkos veikimo ataskaitą (šią ataskaitą), privalo įvertinti anglies dioksido nutekėjimo riziką, susijusią su prekėmis, pagamintomis ES sektoriuose, kuriems taikomas PADKM, ir eksportuojamomis į trečiąsias valstybes, kurios netaiko ES ATLPS ar panašaus anglies dioksido apmokestinimo mechanizmo.

[29] 2023 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/956, kuriuo nustatomas pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas (OL L 130, 2023 5 16).

Komisija savo vertinimą pradėjo 2024 m. III ketv.[30], o šioje ataskaitoje pateikiamos pirminės išvados. Galimai anglies dioksido nutekėjimo rizikai vertinti ateityje bus kruopščiau pasirenkami rodikliai ir metodika, kad laikui bėgant juos būtų galima atnaujinti[31]. Pirminių išvadų negalima laikyti galutinėmis, nes vis dar vyksta pereinamasis PADKM etapas. Tačiau Komisija ir toliau vertins su eksportuojamomis prekėmis susijusį anglies dioksido nutekėjimą palaipsniui įdiegiant PADKM (ir palaipsniui atsisakant nemokamų ATL paskirstymo), kaip reikalaujama ATLPS direktyvoje ir PADKM reglamente.

Baigus analitinį darbą, bus paskelbti atnaujinti rezultatai, pagrįsti platesniu rodiklių rinkiniu, kokybine analize ir suinteresuotųjų subjektų atsiliepimais. Papildomi vertinimai apims vandenilio vaidmenį ir spartesnį diegimą, taip pat pokyčius, susijusius su prekybos srautais ir sektoriuose, kuriems taikomas PADKM, pagamintų prekių būdinguoju išmetamu ŠESD kiekiu pasaulinėje rinkoje. Komisija toliau vertins su eksportuojamomis prekėmis susijusios anglies dioksido nutekėjimo rizikos klausimą, kai prasidės galutinis PADKM etapas, ir iki 2028 m. sausio mėn. pateiks ataskaitą, kaip reikalaujama PADKM reglamento 30 straipsnio 6 dalyje.

Pradiniame vertinime daugiausia dėmesio skirta taršos ŠESD intensyvumo ES (išreiškiamo kg CO_2e vienam jų gamybos vertės eurui)[32] ir eksporto intensyvumo (eksporto vertė, padalinta iš gamybos vertės ir importo vertės sumos)[33] palyginimui. 3 diagramoje šie du rodikliai lyginami aštuonių skaitmenų (KN) lygmeniu[34]. Kuo didesnis PADKM prekės eksporto intensyvumas ir taršos ŠESD intensyvumas, tuo tos prekės eksportas yra jautresnis padidėjusioms anglies dioksido kainoms ir tuo labiau ji gali būti pažeidžiama dėl jai kylančios galimos anglies dioksido nutekėjimo rizikos, jei esama atitinkamų faktinių anglies dioksido kainų skirtumų lyginant su trečiosiomis šalimis.

3 diagramoje pavaizduotų skritulių dydis parodo bendrą vertę, gautą padauginus eksporto intensyvumą iš kiekvienos PADKM prekės taršos ŠESD intensyvumo. Ši bendra rodiklio vertė aštuonių skaitmenų lygmeniu gali būti bendras eksporto jautrumo anglies dioksido kainoms rodiklis. Tačiau ji nėra tiesiogiai palyginama su anglies dioksido nutekėjimo rodikliu (angl. CLI), naudojamu 2021–2030 m. anglies dioksido nutekėjimo sąrašui sudaryti, kuris yra

[30] Sutarties nuoroda – CLIMA/A4/FWC/2023/0002/RICARDO.

[31] Šis vertinimas nepakeis vertinimo, kuriuo siekiama nustatyti 2021–2030 m. anglies dioksido nutekėjimo sąrašą keturių skaitmenų NACE kodo lygmeniu, rezultatų.

[32] Taršos ŠESD intensyvumo vertės gautos iš Jungtinio tyrimų centro (2023 m.) dokumento „Greenhouse gas emission intensities of the steel, fertilisers, aluminium and cement industries in the EU and its main trading partners“ ir „Estimation of the global average GHG emission intensity of hydrogen production“. Tada šios PADKM prekių tiesiogiai ir netiesiogiai išmetamo teršalų kiekio vertės buvo padaugintos iš 2019 m. PRODCOM duomenų apie parduotos produkcijos kiekį ir padalytos iš 2019 m. PRODCOM duomenų apie parduotos produkcijos vertę. Vandenilio taršos ŠESD intensyvumo vertė apskaičiuota remiantis 2021 m. duomenimis. Autorius patvirtino, kad nebuvo numatoma, jog ši vertė reikšmingai pasikeis, todėl vertinime buvo daroma prielaida, kad 2019 m. bus taikoma ta pati vertė.

[33] Gamybos, importo ir eksporto vertėms buvo naudojami 2022 m. PRODCOM duomenys.

[34] Prieš darant galutines išvadas dėl anglies dioksido nutekėjimo rizikos padėties prekių, kurioms taikomas PADKM, atžvilgiu, reikės papildomos informacijos, pavyzdžiui, apie prekybos su trečiosiomis šalimis modelius ir užsienyje taikomą CO_2 apmokestinimą.

mažiau detalus (keturių skaitmenų lygmens) ir nėra konkrečiai orientuotas į eksportą[35]. Pirminės įžvalgos, gautos remiantis preliminariais rezultatais, yra šios:

- nė vienas produktas nepriskiriamas prie produktų, kurie pasižymėtų ir dideliu taršos ŠESD intensyvumu, ir dideliu eksporto intensyvumu. Produktais, pasižyminčiais dideliu taršos ŠESD intensyvumu, prekiaujama mažai. Be to, visų produktų, kurių eksportas yra labai intensyvus, taršos ŠESD intensyvumas yra palyginti mažas;

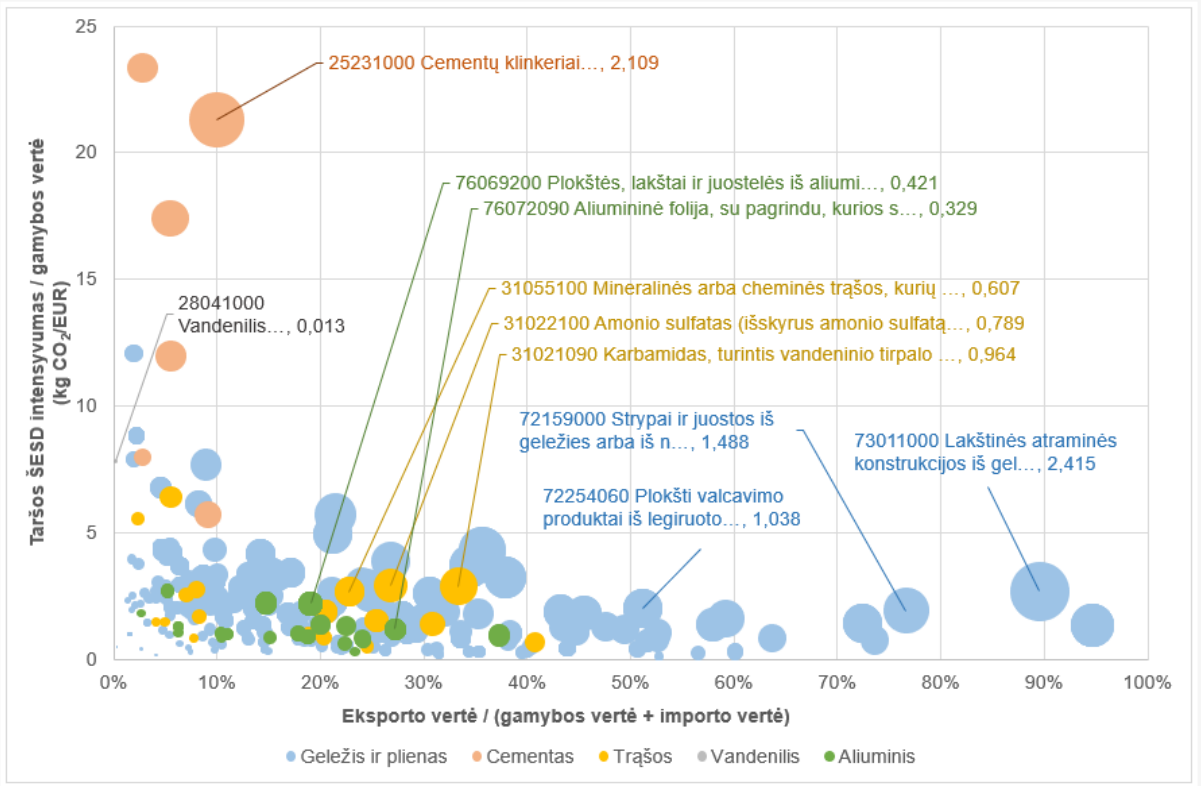
- vandenilio taršos ŠESD intensyvumas (pilkas skritulys) yra palyginti didelis, tačiau vandenilio eksporto intensyvumas yra labai mažas, todėl bendra rodiklio vertė yra maža – 0,013. Tačiau, pradėjus naudoti vandenilį, pagamintą naudojant atsinaujinančiųjų išteklių energiją, šios tendencijos gali pasikeisti, priklausomai nuo to, kaip vystysis vandenilio iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių rinka;

- cemento sektoriaus prekėmis (oranžiniai skrituliai) prekiaujama rečiau. Tačiau cemento klinkerį – dideliu taršos ŠESD intensyvumu pasižyminčią žaliavą – vežti yra lengviau nei cementą. Šį atvejį reikėtų toliau analizuoti, nes šiuo metu jo bendra rodiklio vertė yra didelė – 2,109;

- daugelio trąšų (geltoni skrituliai), aliuminio (žali skrituliai) ir plieno (mėlyni skrituliai) prekių taršos ŠESD intensyvumo vertės yra mažesnės nei vandenilio ir cemento prekių, tačiau jos yra daug dažniau eksportuojamos, todėl jų bendros rodiklių vertės yra santykinai didelės.

Iš kiekvieno aptariamo pramonės sektoriaus atrinktų PADKM produktų bendros rodiklių vertės pateikiamos tik iliustraciniais tikslais. Nenustatyta jokia ribinė vertė, kuria būtų galima apriboti PADKM prekių, kurios turi būti kiekybiškai ir kokybiškai įvertintos dėl galimos anglies dioksido nutekėjimo rizikos, aprėptį.

[35] Bendros rodiklių vertės aštuonių skaitmenų lygmeniu yra mažesnės nei CLI vertės, apskaičiuotos keturių skaitmenų lygmeniu, nes prekybos intensyvumas susijęs tik su eksportu, o bendrosios pridėtinės vertės (BPV) duomenys pakeisti gamybos verte (kuri, palyginti, yra mažesnė), todėl 0,2 ribinė vertė, kuri buvo taikoma 2021–2030 m. anglies dioksido nutekėjimo sąraše, siekiant nustatyti sektorius ar pasektorius, kuriems kyla anglies dioksido nutekėjimo rizika, negali būti tiesiogiai taikoma bendroms rodiklių vertėms, apskaičiuotoms PADKM prekėms aštuonių skaitmenų lygmeniu.

3 diagrama. PADKM prekių eksporto intensyvumo ir taršos ŠESD intensyvumo verčių palyginimas

6. ES anglies dioksido rinka

6.1. Pasiūlos ir paklausos subalansavimas

Rinkos stabilumo rezervas (RSR) yra taisyklėmis grindžiamas ilgalaikis sprendimas, skirtas mažinti struktūrinį ATL pasiūlos ir paklausos disbalansą ES anglies dioksido rinkoje trečiojo etapo pradžioje. 2013 m. rinkoje buvo 2,1 mlrd. ATL perteklius, kurį nuo tada RSR padėjo sumažinti. Rezervas taip pat gerina rinkos pusiausvyrą trumpuoju laikotarpiu, todėl ji tampa atsparesnė staigiems pasiūlos ir paklausos sukrėtimams, pavyzdžiui, susijusiems su 2020 m. COVID-19 pandemijos sukeltu ekonomikos nuosmukiu.

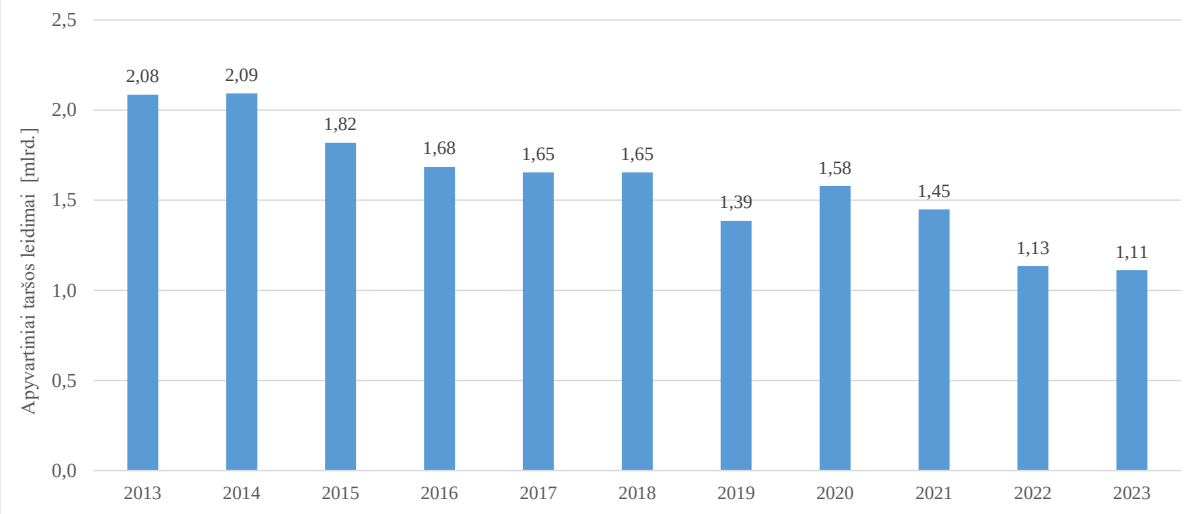
Naudojant RSR ATL pasiūla ES anglies dioksido rinkoje koreguojama pagal iš anksto nustatytas bendro apyvartoje esančių ATL skaičiaus (BAEATLS) apatines ribas. Atsižvelgiant į BAEATLS, apyvartiniai taršos leidimai pašalinami iš aukcionų ir perkeliami į rezervą arba išimami iš rezervo ir parduodami aukcione. Taip RSR skatina pusiausvyrą ir atsparumą su pasiūla ir paklausa susijusiems sukrėtimams, kad ES anglies dioksido rinka galėtų sklandžiai veikti. Rezervas pradėtas naudoti 2019 m. ir nuo tada kasmet vykdomas ATL šalinimas iš apyvartos perkeliant juos į rezervą.

Komisija kasmet skelbia BAEATLS. Jis apskaičiuojamas už praėjusius metus, o pasiūla tikslinama 12 mėnesių po paskelbimo, taikant konkrečią schemą. 2024 m. birželio 1 d.

Komisija paskelbė komunikatą dėl BAEATLS 2023 m.[36]. Jame nurodyti pakeitimai, padaryti siekiant sustiprinti rezervą įgyvendinant Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį, t. y. peržiūrint tiek ATLPS direktyvą, tiek sprendimą dėl RSR.

2023 m. BAEATLS siekė 1,11 mlrd. ATL – sumažėjo, palyginti su 2022 m., tačiau vis dar viršijo ribą, kuria remiantis aktyvuojamas rezervas. Todėl nuo 2024 m. rugsėjo mėn. iki 2025 m. rugpjūčio mėn. iš aukcionų atšaukiama 267 mln. ATL (24 proc. BAEATLS). Nuo 2023 m. RSR esantys ATL, viršijantys tam tikrą ribą, pripažįstami negaliojančiais. Nuo 2024 m. taikytina riba buvo 400 mln. ATL. 2024 m. sausio 1 d. 382 mln. RSR buvusių ATL buvo pripažinti negaliojančiais, taigi rezerve liko 400 mln. ATL. Nuo 2023 m. iš viso negaliojančiais buvo paskelbta 2,9 mlrd. RSR buvusių ATL.

4 diagramoje parodyta ES anglies dioksido rinkos ATL pertekliaus kaitos tendencija nuo 2013 m. Nacionaliniai indėliai į RSR pateikti pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento II skirsnio B lentelėje.

4 diagrama. ES ATLPS apyvartinių taršos leidimų perteklius (2013–2023 m.).

6.2. Savanoriškas ATL panaikinimas

ATLPS direktyvos 12 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad valstybės narės gali panaikinti ATL, jeigu elektros energijos gamybos pajėgumų eksploatavimas jų teritorijoje nutraukiamas dėl papildomų nacionalinių priemonių. Tokiu atveju atitinkama valstybė narė turi informuoti Komisiją apie numatomą panaikinimą. Panaikinimas atliekamas sumažinant bendrą atitinkamos valstybės narės aukcione parduotinų ATL kiekį, kuris neviršija kiekio, atitinkančio bendrą patikrintą įrenginių, kurių eksploatavimas nutraukiamas, per penkerius metus iki eksploatavimo nutraukimo išmestą teršalų kiekį. Šio ATL panaikinimo tvarka nustatyta Aukcionų reglamento 25 straipsnyje.

[36] Komisijos komunikatas „Bendro 2023 m. apyvartoje buvusių apyvartinių taršos leidimų skaičiaus paskelbimas ES šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos, sukurtos Direktyva 2003/87/EB, rinkos stabilumo rezervo reikmėms“ (OL C, C/2024/3415, 2024 6 3).

2023 m. gruodžio mėn. Vokietija pranešė apie savo ketinimą savanoriškai panaikinti ATL, susijusius su dviejų elektrinių eksploatavimo nutraukimu 2022 m., vykdant šalies laipsniško anglies atsisakymo politiką. Panaikinamų ATL, apie kuriuos pranešta, skaičius dar nenustatytas. Komisija paskelbė pranešimą savo interneto svetainėje[37].

Planuojama, kad ATL bus panaikinti 2025–2030 m. Apie tikslų su pranešimu susijusį panaikinamų ATL skaičių gali būti kasmet pranešama Komisijai. Pirmojo pranešimo pateikimo terminas – 2025 m. gegužės 31 d. Metodika, pagal kurią apskaičiuojamas bendras panaikinamų ATL skaičius, yra įtraukiama į pranešimą, ir joje atsižvelgiama į teršalų kiekį, išmetamą elektros energijos rinkoje pakeičiant elektros energijos gamybos priemones, taip pat į rinkos stabilumo rezervo veikimą.

6.3. Rinkos priežiūra

ES anglies dioksido rinkai taikomos griežtos rinkos priežiūros taisyklės, įtvirtintos ES finansų rinkose. Ją sudaro pirminė rinka, kurioje ATL parduodami aukcione rinkos dalyviams, ir antrinė rinka, kurioje rinkos dalyviai prekiauja neatidėliotinų sandorių sutartimis ir išvestinių finansinių priemonių sandoriais dėl ATL. Tiek neatidėliotinų sandorių sutartys dėl ATL, tiek išvestinių finansinių priemonių sandoriai dėl ATL yra klasifikuojami kaip finansinės priemonės pagal Finansinių priemonių rinkų direktyvą (FPRD II) (Direktyvą 2014/65/ES)[38]. Ši klasifikacija atsispindi ir antrinės teisės aktuose, įskaitant Aukcionų reglamentą, kuriuo prižiūrima pirminė rinka (ATL aukcionai).

ES anglies dioksido rinkos priežiūrą kartu vykdo visų valstybių narių finansų sektoriaus valdžios institucijos[39], koordinuojamos Europos reguliavimo institucijos – Europos vertybinių popierių ir rinkų institucijos (ESMA). ESMA stebi rinkos dalyvių elgseną pagal išsamius ataskaitų teikimo ir skaidrumo reikalavimus. Be to, Reglamentu dėl piktnaudžiavimo rinka (Reglamentu (ES) Nr. 596/2014)[40] rinkos dalyviams nustatyta pareiga nedelsiant pranešti apie įtartinus pavedimus ir sandorius. Nacionalinės valdžios institucijos savo ruožtu turi įgaliojimus, nustačiusios piktnaudžiavimą rinka, imtis taisomųjų veiksmų ar taikyti sankcijas.

2023 m. peržiūrint ATLPS direktyvą, susitarta dėl kelių pakeitimų, kuriais siekiama dar labiau padidinti ES anglies dioksido rinkos skaidrumą. ESMA buvo paprašyta atlikti periodinį rinkos veikimo vertinimą. 2023 m. rugpjūčio 31 d. ESMA savo paskelbtoje 2023 m. tendencijų, rizikos ir pažeidžiamumo ataskaitoje padarė išvadą, kad 2023 m. ES anglies dioksido rinka išliko stabili ir toliau veikė pagal pagrindinius rinkos principus.

---

[37] Vokietijos pranešimas apie savanorišką ATL, susijusių su elektrinėmis, kurių eksploatavimas nutrauktas 2022 m., panaikinimą, Klimato politikos GD, 2024 5 2.

[38] 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/65/ES dėl finansinių priemonių rinkų (OL L 173, 2014 6 12). Žr. jo konsoliduotą redakciją.

[39] Nacionalinių kompetentingų institucijų, atsakingų pagal Reglamentą dėl piktnaudžiavimo rinka, sąrašas pateiktas ESMA interneto svetainėje.

[40] 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 596/2014 dėl piktnaudžiavimo rinka (OL L 173, 2014 6 12). Žr. jo konsoliduotą redakciją.

2024 m. spalio 7 d. ESMA paskelbė atnaujintą ES anglies dioksido rinkos stebėsenos ataskaitą[41]. Ataskaitoje pateikiama naujausia anglies dioksido rinkos analizė, pagrįsta 2023 m. duomenimis. Ataskaitoje nenurodyta jokių svarbių rinkos veikimo problemų. Joje nurodoma, kad elektros energijos sektoriaus priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimas ir pramonės veikla yra svarbūs rinkos raidos veiksniai.

ESMA taip pat pabrėžė santykinį aukcionų sutelktumą, kurį lemia tai, kad veiklos vykdytojai pirmenybę teikia ATL įsigijimui per finansų tarpininkus. ESMA paaiškino, kad antrinėse rinkose daugiausia prekiaujama naudojant išvestines finansines priemones pagal metinį ES ATLPS atitikties ciklą, kai ne finansų sektoriaus įmonės turi ilgąsias pozicijas (atitikties tikslais), o bankai ir investicinės įmonės – trumpąsias pozicijas. Ataskaitoje pabrėžiama, kad dauguma ESMA 2022 m. ataskaitoje pateiktų rekomendacijų, kuriomis buvo siekiama didinti anglies dioksido rinkos skaidrumą, buvo įgyvendintos.

ESMA taip pat pabrėžė, kad svarbu, jog Sąjungos registre būtų galima rasti subjektų juridinio asmens identifikatorius (LEI), ir ragina nacionalinius administratorius dėti papildomas pastangas, kad būtų laiku įgyvendintas LEI registracijos reikalavimas. Tai ypač aktualu 2024 m., nes dėl ES ATLPS plėtros padidės sąskaitų turėtojų skaičius. ESMA mano, kad šiuo atžvilgiu anglies dioksido rinką reikėtų toliau analizuoti ir stebėti.

Nors norint atsidaryti sąskaitą Sąjungos registre, neprivaloma turėti LEI, subjektai, turintys LEI, privalo pateikti šią informaciją Sąjungos registre, kai atsidaro sąskaitą. Be to, 2023 m. Registro reglamento (Reglamentas 2019/1122)[42] pakeitimu reikalaujama, kad nacionaliniai administratoriai iki 2024 m. pabaigos peržiūrėtų sąskaitas, kuriose nėra informacijos apie šio reglamento III priedo III-I lentelėje nurodytą LEI arba prekybos vietos statusą arba pagrindinę sandorio šalį.

2024 m. kovo 28 d. įsigaliojo peržiūrėti FPRD II[43] ir FPRR (Finansinių priemonių rinkų reglamentas (Reglamentas 2024/791))[44], kuriais dar labiau sugriežtintos finansų rinkų, skaidrumo ir priežiūros taisyklės. Pagal FPRR 57 straipsnį pozicijų valdymo kontrolė taikoma ir prekybos vietoms, kurios prekiauja ATL išvestinėmis finansinėmis priemonėmis. FPRR 58 straipsniu iš dalies keičiama prekybos vietų ir investicinių įmonių pozicijų ataskaitų teikimo taikymo sritis – į ją nebeįtraukti ATL, ir nustatoma nauja pareiga teikti pozicijų ataskaitas du

[41] ESMA 2024 m. ES anglies dioksido rinkų ataskaita (ESMA50-43599798-10379, 2024 10 7).

[42] 2019 m. kovo 12 d. Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) 2019/1122, kuriuo papildomos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/87/EB nuostatos dėl Sąjungos registro veikimo, (OL L 177, 2019 7 2). Žr. jo konsoliduotą redakciją.

[43] 2024 m. vasario 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2024/790, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2014/65/ES dėl finansinių priemonių rinkų, (OL L, 2024/790 2024 3 8). Žr. jo konsoliduotą redakciją.

[44] 2024 m. vasario 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/791, kuriuo iš dalies keičiamas 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 600/2014 dėl finansinių priemonių rinkų, (OL L, 2024/791 2024 3 8). Žr. jo konsoliduotą redakciją.

kartus per savaitę[45], taip didinant prekybos ATL ir jų išvestinėmis finansinėmis priemonėmis skaidrumą.

Naujosiose taisyklėse taip pat reikalaujama, kad Komisija iki 2025 m. liepos 31 d. atliktų išsamų bendros taisyklių sistemos tinkamumo biržos prekių išvestinių finansinių priemonių, įskaitant ATL ir susijusius išvestinius produktus, rinkoms vertinimą. Atliekant šį vertinimą bus nagrinėjama, ar pozicijų apribojimų ir pozicijų valdymo kontrolės tvarka padėjo užkirsti kelią piktnaudžiavimui rinka ir palaikyti tvarkingas kainodaros ir atsiskaitymo sąlygas. Komisija taip pat įvertins kriterijus, pagal kuriuos nustatoma, kada veikla laikytina pagrindine veiklą grupės lygmeniu papildančia veikla, atsižvelgdama į biržos prekių išvestinių finansinių priemonių rinkų, įskaitant prekybą ATL ir jų išvestinėmis finansinėmis priemonėmis, likvidumą ir tvarkingą veikimą. Be to, Komisija turėtų įvertinti, kokiu mastu duomenys apie sandorius biržos prekių išvestinių finansinių priemonių arba ATL išvestinių finansinių priemonių rinkose galėtų būti renkami viename renkančiame subjekte ir suderinami FPRR bei Reglamentu dėl ne biržos išvestinių finansinių priemonių, pagrindinių sandorio šalių ir sandorių duomenų saugyklų (Reglamentas 648/2012)[46], ir nustatyti, kurie sandorių duomenys būtų svarbūs visuomenei ir kaip tie sandorių duomenys galėtų būti geriausiai platinami.

Atsižvelgdama į naujas taisykles, 2024 m. gegužės 24 d. ESMA paskelbė konsultacijoms skirtą dokumentą[47] dėl biržos prekių išvestinių finansinių priemonių, kuriame aptariami visi pagrindiniai techninių standartų pakeitimai, susiję su FPRD II biržos prekių išvestinių finansinių priemonių peržiūra. Jame siekiama sužinoti suinteresuotųjų subjektų nuomonę apie siūlomus pakeitimus. Numatoma, kad, remdamasi šiose viešose konsultacijose gautais atsiliepimais, ESMA iki 2024 m. pabaigos parengs galutinę ataskaitą ir, remdamasi ja, gali pasiūlyti 2-ojo lygmens pakeitimus.

7. Išmetamųjų teršalų kiekio tendencijos

2023 m. visas išmetamas teršalų kiekis, įtrauktas į ES ATLPS, buvo lygus 1 149,1 mln. tonų (Mt) CO_2e (sumažėjo, palyginti su 1 361,9 Mt CO_2e 2022 m.). Elektros energijos ir pramonės įrenginių išmetamas teršalų kiekis siekė 1 095,9 Mt CO_2e, t. y. 16,5 proc. mažiau nei 2022 m. Tai didžiausias iki šiol pasiektas šių išmetamųjų teršalų kiekio sumažėjimas.

Dėl šios raidos dabar teršalų, kuriems taikoma ATLPS, išmetama apie 47,6 proc. mažiau nei 2005 m., taigi sėkmingai siekiama tikslo iki 2030 m. sumažinti jų kiekį 62 proc. Nustatyta tendencija patvirtina, kad ES ATLPS, kaip viena iš pagrindinių politinių paskatų mažinti Europos ekonomikos priklausomybę nuo iškastinio kuro, yra veiksminga ir efektyvi.

Didžiausią įtaką rekordiniam išmetamųjų teršalų, kuriems taikoma ES ATLPS, kiekio sumažėjimui turėjo elektros energijos sektorius, kuriame, palyginti su 2022 m., elektros ir

[45] Pareiga skelbti dvi ataskaitas taikoma tik toms prekybos vietoms, kurios prekiauja tiek ateities, tiek pasirinkimo sandoriais. Prekybos vietos, prekiaujančios tik ateities sandoriais, ir toliau skelbs tik vieną ataskaitą.

[46] 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 648/2012 dėl ne biržos išvestinių finansinių priemonių, pagrindinių sandorio šalių ir sandorių duomenų saugyklų (OL L 201, 2012 7 27). Žr. jo konsoliduotą redakciją.

[47] Konsultacijoms skirtas dokumentas dėl tam tikrų biržos prekių išvestinių finansinių priemonių techninių standartų pakeitimų, ESMA, 2024 5 24.

šilumos gamybos metu išmetamas teršalų kiekis sumažėjo 24 proc. Šį sumažėjimą daugiausia lėmė gerokai išaugusi elektros energijos gamyba iš atsinaujinančiųjų išteklių (daugiausia vėjo ir saulės energijos) ir tai, kad elektros energijos gamyboje vietoj anglių naudotos dujos, o tam įtakos turėjo 2023 m. stabilios vidutinės anglies dioksido kainos, viršijusios 80 EUR/tCO_2.

2023 m. atsinaujinančiųjų išteklių energija buvo pagrindinis elektros energijos šaltinis ES ir sudarė 44,7 proc. visos pagamintos elektros energijos[48]. Tuo pat metu iš iškastinio kuro pagamintos elektros energijos kiekis, palyginti su 2022 m., sumažėjo 19,7 proc. ir sudarė 32,5 proc. visos pagamintos elektros energijos.

Nauji 2023 m. įrengti saulės energijos gamybos pajėgumai sudarė 56 GW, taigi ES pasiektas dar vienas rekordas (prieš tai didžiausias papildomų įrengtų pajėgumų kiekis – 40 GW – buvo pasiektas 2022 m.). Iš viso ES sausumos ir jūros vėjo energijos suminė įrengtoji galia siekė 221 GW (201 GW sausumoje; 19 GW jūroje), o 2023 m. buvo įrengta 16 GW. Vėjo energija pranoko gamtines dujas ir tapo antrąja pagal dydį ES elektros energijos gamybos technologija po branduolinės energijos[49].

Nors ir mažesniu mastu, tačiau išmetamųjų teršalų sumažėjimą elektros energijos sektoriuje taip pat lėmė dėl palankesnių klimato sąlygų padidėjusi hidroenergijos gamyba, didesnė branduolinės energijos gamyba, taip pat tai, kad elektros energijos gamyba apskritai sumažėjo 2 proc.[50]. Pirminiais duomenimis, 2024 m. pirmąjį pusmetį apie 50 proc. elektros energijos buvo pagaminta iš atsinaujinančiųjų išteklių, o iš vėjo ir saulės energijos pagaminta daugiau elektros energijos nei bendrai iš visų rūšių iškastinio kuro[51].

Energijai imliuose pramonės sektoriuose dėl sumažėjusios gamybos apimties ir efektyvesnio energijos vartojimo išmetamųjų teršalų kiekis, palyginti su 2022 m., sumažėjo 7,5 proc. Įrenginių, kuriems taikoma ES ATLPS, gamybos apimtys ataskaitos paskelbimo metu nebuvo žinomos. Eurostato pramoninės gamybos statistiniai duomenys rodo, kad 2023 m. bendra pramoninė gamyba šiek tiek sumažėjo, tačiau išliko didesnė nei 2019 ir 2021 m. (t. y. prieš pat COVID-19 pandemiją ir Rusijos invaziją į Ukrainą).

4 lentelėje parodyta iš elektros energijos ir pramonės įrenginių išmetamo teršalų, kuriems taikoma ATLPS, kiekio tendencija nuo 2019 m. Aviacijos sektoriaus išmetamas teršalų kiekis aptariamas 9 skyriuje.

[48] 2023 m. elektros energijos gamybos srityje dominuoja atsinaujinantieji energijos ištekliai, Eurostatas, 2024 6 27.

[49] COM(2024) 404 *final*. Energetikos sąjungos būklės ataskaita (pagal Reglamentą (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo), 2024 9 11.

[50] Kalbama apie grynąjį pagamintos elektros energijos kiekį 27 ES valstybėse narėse ir Norvegijoje, apie kurį pranešė Eurostatas.

[51] E. Graham ir N. Fulghum (2024), „Wind and solar overtake EU fossil fuels in the first half of 2024“, 2024 7 30, EMBER.

4 lentelė. Patikrintas įrenginių, kuriems taikoma ES ATLPS, išmestas teršalų kiekis (2019–2023 m.) [mln. tonų CO_2e]. Duomenys iš ES registro gauti 2024 m. birželio 30 d.

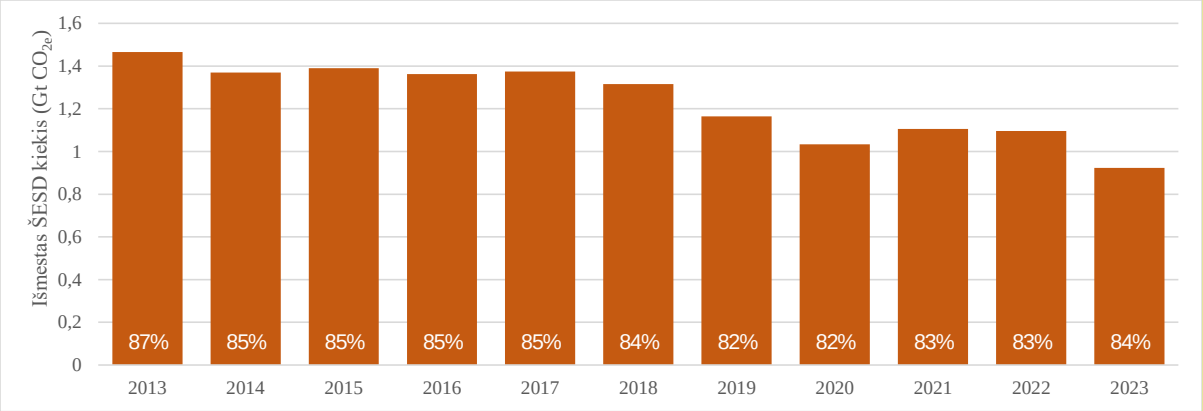
Metai	2019	2020	2021	2022	2023
Patikrintas iš įrenginių išmestas teršalų kiekis	1 530	1 356 (be Jungtinės Karalystės – 1 253)	1 337	1 313	1 096
Metinis pokytis	– 9,1 proc.	– 11,4 proc.	– 1,4 proc. (be Jungtinės Karalystės – 6,6 proc.)	– 1,8 proc.	– 16,5 proc.
Patikrintas gaminant elektros energiją ir šilumą išmestas teršalų kiekis	822	696 (be Jungtinės Karalystės – 653)	708	725	552
Metinis pokytis	– 14,7 proc.	– 15,3 proc.	1,6 proc. (be Jungtinės Karalystės – 8,5 proc.)	2,4 proc.	– 23,9 proc.
Patikrintas dėl pramoninės gamybos išmestas teršalų kiekis	708	660 (be Jungtinės Karalystės – 601)	629	589	544
Metinis pokytis	– 1,6 proc.	– 6,9 proc.	– 4,7 proc. (be Jungtinės Karalystės – 4,7 proc.)	– 6,4 proc.	– 7,5 proc.

5 ir 6 diagramose parodytos įrenginių, kuriems taikoma ES ATLPS, dėl iškastinio kuro deginimo išmetamo teršalų kiekio kaitos tendencija – atitinkamai kaip viso įrenginių išmetamo teršalų kiekio dalis ir pagal kuro rūšį[52]. Ne visas išmetamųjų teršalų, kuriems taikoma ATLPS, kiekis išmetamas deginant iškastinį kurą, kai kurie teršalai išmetami tiesiogiai pramoninių procesų metu. 5 diagramoje parodyta dėl iškastinio kuro deginimo išmetamo teršalų kiekio dalis, palyginti su bendru įrenginių išmetamu teršalų kiekiu. 6 diagramoje parodytas degimo metu išsiskiriančių ŠEŠD suskirstymas pagal kuro rūšį.

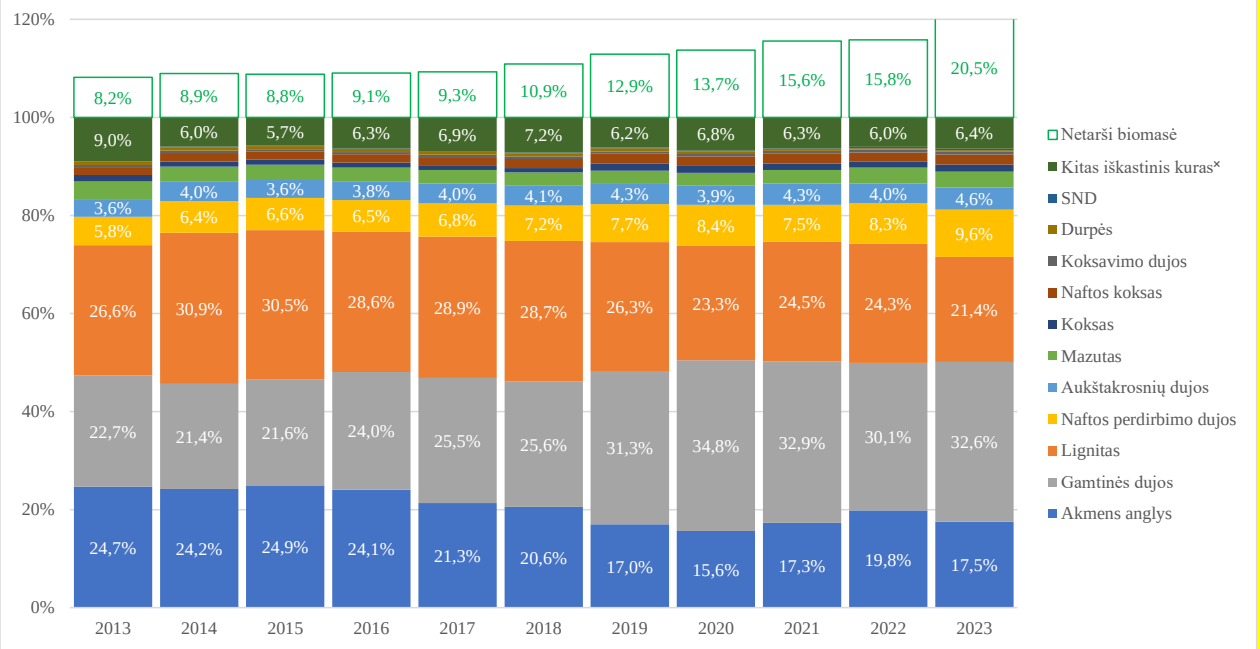
Apskritai išmetamųjų teršalų kiekis mažėja dėl elektros energijos sektoriaus priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo (žr. 7 skyrių) – atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimo,

[52] Ši analizė grindžiama duomenimis apie ES ATLPS įgyvendinimą, kuriuos valstybės kasmet pateikia pagal ATLPS direktyvos 21 straipsnį (terminas – birželio 30 d.). Iki 2024 m. spalio 25 d., t. y. šios ataskaitos užbaigimo dienos, Italija vis dar nebuvo pateikusi 2023 m. ataskaitos. Kadangi naujausių Italijos duomenų nėra, šiame skyriuje kaip pakaitiniai duomenys naudojami 2022 m. Italijos pateikti duomenys, kad būtų galima palyginti atskirų metų duomenis. Visų kitų valstybių atžvilgiu naudojami 2023 m. duomenys.

anglių pakeitimo gamtinėmis dujomis ir vis didesnio biomasės naudojimo[53]. Kaip parodyta 6 diagramoje, 2022 m. stebėta akmens anglių naudojimo didėjimo tendencija (susijusi su gamtinių dujų kainų padidėjimu dėl Rusijos invazijos į Ukrainą) 2023 m. iš esmės pasikeitė. Be to, nuo 2022 m. rugpjūčio mėn. iki 2024 m. gegužės mėn. gamtinių dujų paklausa ES sumažėjo 18 proc.[54].

5 diagrama. Įrenginių, kuriems taikoma ES ATLPS, dėl iškastinio kuro deginimo išmetamo bendro teršalų kiekio kaitos tendencija (2013–2023 m.). Žymos nurodo bendro įrenginių išmetamo teršalų kiekio dalį procentais.

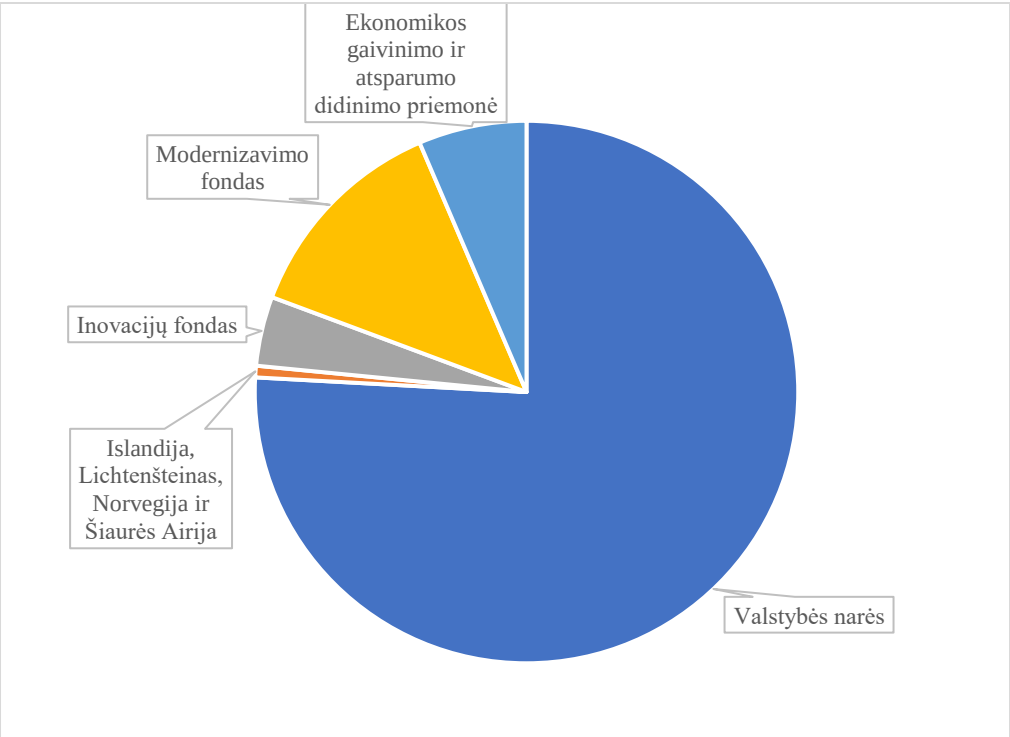
6 diagrama. Įrenginių, kuriems taikoma ES ATLPS, dėl įvairaus kuro deginimo išmetamo teršalų kiekio dalies kaitos tendencija (2013–2023 m.). Žymos nurodo bendro įrenginių dėl deginimo išmetamo teršalų kiekio dalį procentais. Žymos nepateikiamos, jei dėl tam tikros rūšies kuro deginimo išmetamo teršalų kiekio dalis niekada neviršija 3 proc. Kitas iškastinis kuras – tai legendoje nenurodytas kuras. Pagal ES ATLPS dėl biomasės deginimo išmetamo teršalų kiekio faktorius yra nulinis, todėl jis nurodomas atskirai nuo bendro įrenginių dėl deginimo išmetamo teršalų kiekio.*

[53] Dėl biomasės išmetamas nulinio faktoriaus teršalų kiekis 2023 m. sudarė 20,5 proc. viso įrenginių, kuriems taikoma ATLPS, išmetamo teršalų kiekio.

[54] 2024 m. energetikos sąjungos būklės ataskaita; žr. 49 išnašą.

8. Pajamos iš ES ATLPS

Pardavus apyvartinius taršos leidimus ES ATLPS aukcionuose, valstybės narės gauna nemažai pajamų klimato politikos veiksmams ir energetikos pertvarkai remti. 2023 m. bendros aukcionų pajamos siekė 43,6 mlrd. EUR. Iš jų 33 mlrd. EUR atiteko tiesiogiai valstybėms narėms, o 0,3 mlrd. EUR – Islandijai, Lichtenšteinui, Norvegijai ir Šiaurės Airijai. 7,4 mlrd. EUR buvo skirta ATLPS inovacijų fondui ir ATLPS modernizavimo fondui, o likusieji 2,8 mlrd. EUR – EGADP, kurią valstybės narės naudoja perėjimui prie švarios energijos vykdyti ir energetiniam saugumui didinti, įgyvendindamos reformas ir investicijas, įtrauktas į jų ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus. 7 diagramoje parodytas 2023 m. aukcionų pajamų pasiskirstymas. Išsamūs duomenys apie pajamas pagal šalis ir fondus pateikiami pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento III skirsnyje.

7 diagrama. 2023 m. ATLPS aukcionų pajamų paskirstymas nacionaliniams biudžetams, Inovacijų fondui ir Modernizavimo fondui bei Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonei

2023 m. peržiūrėjus ATLPS direktyvą, buvo pakeistos aukcionų pajamų naudojimo taisyklės. Pagal ATLPS direktyvos 10 straipsnio 3 dalį, nuo 2023 m. birželio mėn. valstybės narės privalo 100 proc. surinktų pajamų (arba lygiavertę finansinę vertę) panaudoti klimato kaitos veiksmams ir energetikos pertvarkai remti, išskyrus bet kokias pajamas, kurias valstybės narės skiria paramai energijai imliems pramonės sektoriams netiesioginėms išlaidoms dėl išmetamo anglies dioksido padengti (žr. 8.1 skyrių). Konkretūs tikslai išvardyti 10 straipsnio 3 dalyje ir apima pramonės priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą, energetikos pertvarką, švarias technologijas, prisitaikymą prie klimato kaitos, transporto sektoriaus priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą ir teisingos pertvarkos veiksmus. Komisija atidžiai stebės, kaip laikomasi šios naujos pareigos, kad visos ATLPS pajamos būtų iš tiesų panaudotos šiems tikslams įgyvendinti.

Ši pareiga taikoma pajamoms, gautoms aukcione pardavus papildomus ATL dėl jūrų transporto įtraukimo į ES ATLPS, kai valstybės narės skatinamos labiau prisidėti prie jūrų ekosistemų, visų pirma saugomų jūrų teritorijų, apsaugos, atkūrimo ir geresnio valdymo. Be to, valstybės narės, kurios gauna daugiau papildomų ATL dėl didelio laivybos bendrovių skaičiaus, palyginti su gyventojų skaičiumi, turėtų atitinkamą jų dalį panaudoti su jūrų transportu susijusiems tikslams.

Pagal Valdymo reglamentą (Reglamentas 2018/1999)[55] valstybės narės kiekvienais metais Komisijai teikia ataskaitas apie tai, kaip jos naudoja ATLPS pajamas. Šios ataskaitos rengiamos pagal šablonus ir yra skelbiamos viešai[56]. 2024 m. gegužės mėn. šablonai buvo atnaujinti, kad būtų atsižvelgta į naują pareigą ir būtų surinkta daugiau informacijos apie pajamų panaudojimą[57]. Ataskaitos turi būti pakankamai išsamios, kad būtų galima įvertinti, kaip laikomasi išlaidų tikslo. Priešingu atveju Komisija gali pavesti valstybei narei iš naujo pateikti informaciją ir užpildyti jos spragas.

Nors visos atitinkamos ATLPS pajamos turi būti skirtos su klimatu ir energetika susijusioms investicijoms, visas šis biudžetas neturi būti išleistas tais pačiais metais, kai gaunamos pajamos. Iš 2023 m. pajamų, kurios turi būti panaudotos 10 straipsnio 3 dalies tikslais, 2023 m. jau buvo išmokėta 72 proc., o dar 3 proc. buvo įsipareigota skirti konkretiems veiksmams. Būsimose ataskaitose bus aprašyta, kaip valstybės narės panaudojo likusią dalį.

Iš 33 mlrd. EUR ATLPS pajamų, kurias valstybės narės surinko 2023 m., 30,9 mlrd. EUR yra taikoma pareiga pagal 10 straipsnio 3 dalį[58]. Pranešta, kad 2,1 mlrd. EUR 2023 m. pajamų buvo skirta finansuoti energijai imlių pramonės sektorių netiesiogines išlaidas dėl išmetamo anglies dioksido. Valstybės narės pranešė[59], kad iš 30,9 mlrd. EUR jau yra išmokėjusios 22,2 mlrd. EUR ir skyrusios dar 0,8 mlrd. EUR 10 straipsnio 3 dalies tikslams įgyvendinti. Taigi dar liko apie 7,9 mlrd. EUR, kuriuos reikia paskirstyti, išmokėti ir apie kuriuos reikia pranešti.

5 lentelėje pateikiamas 33 mlrd. EUR ATLPS pajamų, kurias valstybės narės surinko 2023 m., paskirstymas. Valstybės narės taip pat nurodė, kad 1,0 mlrd. EUR ankstesniais metais gautų

[55] 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo (OL L 328, 2018 12 21).

[56] „ATLPS aukcionų pajamų panaudojimas. 2024 ataskaitiniai metai. Valdymo reglamentas“ (tik anglų k.), „Reportnet3“, Europos aplinkos agentūra.

[57] Priimti nauji valstybių narių klimato politikos ataskaitų šablonai, Klimato kaitos GD (tik anglų k.), 2024 5 7.

[58] Valstybės narės buvo raginamos iki 2023 m. birželio 4 d. bent 50 proc. surinktų pajamų panaudoti investicijoms į priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą ir energetikos pertvarką remti. Nuo 2023 m. birželio 5 d. surinktoms pajamoms taikoma pareiga 100 proc. pajamų (arba lygiavertę finansinę vertę) panaudoti priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimui ir energetikos pertvarkai sektoriuose, kuriems taikoma ATLPS, remti.

[59] Kai kurios šalys, kurios bendrai finansuoja veiksmus iš savo ATLPS pajamų, nurodo visą bendrai finansuojamo veiksmo vertę, todėl jų veiksmų suma yra didesnė nei jų pajamos. Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje pateiktos vertės buvo pakoreguotos, pavyzdžiui, jei veiksmų suma buvo du kartus didesnė už gautas pajamas, buvo daroma prielaida, kad pusė kiekvieno veiksmo ir netiesioginių išlaidų dėl išmetamo anglies dioksido kompensacijos buvo apmokėta iš aukcionų pajamų.

pajamų buvo paskirstyta (0,6 mlrd. EUR išmokėta ir 0,4 mlrd. EUR įsipareigota skirti) 2023 m. 10 straipsnio 3 dalies tikslais.

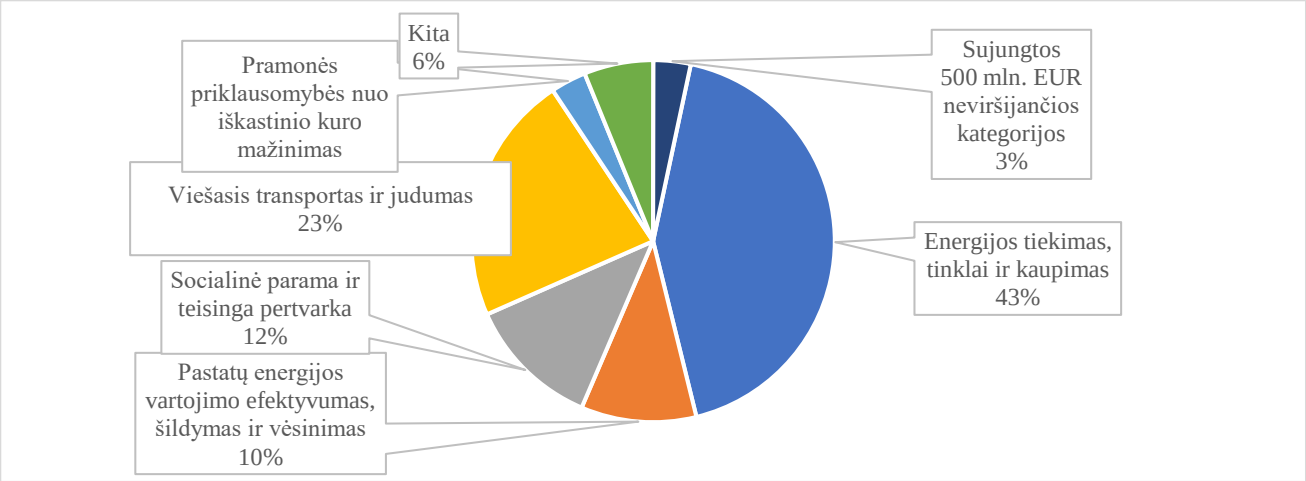
5 lentelė. 33 mlrd. EUR ATLPS pajamų, kurias valstybės narės surinko 2023 m., paskirstymas

	Pajamos (mlrd. EUR)
Pajamos, kurios, kaip pranešta, panaudotos pagalbai išlaidoms dėl išmetamo anglies dioksido padengti	2,1
Pajamos, kurioms taikoma 10 straipsnio 3 dalies pareiga ir kurios išmokėtos 2023 m.	22,2
2023 m. valstybių narių surinktos pajamos, kurioms taikoma 10 straipsnio 3 dalies pareiga ir kurias valstybės narės įsipareigojo skirti	0,8
2023 m. valstybių narių surinktos pajamos, kurias dar reikia paskirstyti, išmokėti ir apie kurias reikia pranešti	7,9

Kaip parodyta 8 diagramoje, iš 22,2 mlrd. EUR pajamų, kurios, kaip pranešta, 2023 m. buvo išmokėtos 10 straipsnio 3 dalies tikslais, 9,7 mlrd. EUR buvo panaudota projektams, priskiriamiems kategorijai „Energijos tiekimas, tinklai ir kaupimas“, 2,3 mlrd. EUR – projektams, priskiriamiems kategorijai „Pastatų energijos vartojimo efektyvumas, šildymas ir vėsinimas“, o 5,1 mlrd. EUR – projektams, priskiriamiems kategorijai „Viešasis transportas ir judumas“. Iš 323 veiksmų, apie kuriuos pranešta šiose trijose kategorijose, kaip pavyzdžius galima paminėti fotovoltinės sistemos įrengimą Rumunijoje, dotacijas energijos vartojimo efektyvumo didinimui mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams Prancūzijoje ir metro tinklų plėtrą Lisabonoje ir Porte (Portugalija).

Be to, valstybės narės pranešė, kad skyrė 0,7 mlrd. EUR projektams, priskiriamiems kategorijai „Pramonės priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimas (mažo anglies dioksido pėdsako technologijos, anglies dioksido surinkimo, naudojimo ir saugojimo (CCUS) technologijos ir energijos vartojimo efektyvumas pramonės sektoriuose, išskyrus energetikos sektorių)“, įskaitant finansinę ir techninę paramą Belgijos Valonijos regiono įmonėms pereinant prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos. Valstybės narės taip pat pranešė skyrusios 2,7 mlrd. EUR socialinei paramai ir teisingai pertvarkai, įskaitant Graikijos energetikos pertvarkos fondą (be kita ko, apimantį energijos subsidijas mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams, paramą verslui pertvarką vykdančiose vietovėse, perkvalifikavimo programas ir žaliosios infrastruktūros projektus).

1,4 mlrd. EUR 2023 m. išmokėtų lėšų valstybės narės priskyrė kategorijai „Kita“, kuri apima veiksmus, nepriskiriamus jokioms kitoms kategorijoms arba priskiriamus kelioms kategorijoms. Kaip pavyzdį galima paminėti Švedijos Klimato proveržio fondą, kuris remia įvairius išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo, biodujų, biologinės įvairovės ir mokslinių tyrimų projektus.

8 diagrama. 2023 m. ATLPS aukcionų 22,2 mlrd. EUR pajamų, kurios, kaip pranešta, buvo išmokėtos, paskirstymas pagal kategorijas. Sujungtos 500 mln. EUR neviršijančios kategorijos yra, be kita ko, (milijonais EUR) kelių transportas (309), prisitaikymas prie klimato kaitos (155), tarptautiniai tikslai ir tarptautinis kovos su klimato kaita finansavimas (110), LULUCF, žemės ūkis ir dėl su žeme susijusios veiklos absorbuotas anglies dioksido kiekis (59), administracinės sąnaudos (54), atliekų tvarkymas (29), jūrų transportas (17), aviacija (13) ir ilgalaikis anglies dioksido absorbavimas (3).

ES ATLPS aukcionų pajamos buvo labai svarbios įgyvendinant šiuos ir daugelį kitų veiksmingų projektų valstybėse narėse. Šie projektai ne tik padėjo sumažinti išmetamųjų teršalų kiekį, bet ir užtikrinti, kad žalioji pertvarka būtų teisinga. 13 projektų, (bendrai) finansuojamų iš aukcionų pajamų, atvejų analizė rodo teigiamą pajamų poveikį ES vykdant su klimato kaita susijusią pertvarką[60]. Svarbu tai, kad valstybės narės turi stengtis užtikrinti, jog būtų matomas iš ATLPS pajamų finansuojamų veiksmų ar projektų finansavimo šaltinis, siekiant įrodyti ES ATLPS indėlį į laipsniška priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą ir teisingą pertvarką. To trūko daugumos veiksmų, apie kuriuos pranešta 2023 m., atžvilgiu, todėl Komisija siekia imtis tolesnių su tuo susijusių veiksmų.

Apžvalga, kaip kiekviena valstybė narė panaudojo savo ATLPS pajamas, pateikta Komisijos tarnybų darbiniame dokumente, pridedamame prie 2024 m. klimato politikos veiksmų pažangos ataskaitos[61].

8.1. Pagalba netiesioginėms išlaidoms padengti

Valstybės narės gali teikti valstybės pagalbą kai kurių energijai imlių pramonės sektorių, kuriems taikoma ES ATLPS, išlaidoms, patiriamoms dėl netiesioginio anglies dioksido išmetimo, konkrečiai dėl didesnių energijos kainų, išaugusių dėl to, kad energetikos įmonės ATL pirkimo išlaidas perleidžia apmokėti verslo vartotojams, padengti. Siekdama suderinti šios pagalbos įgyvendinimą skirtingose valstybėse narėse ir kuo labiau sumažinti

[60] Klimatas ir energetika ES, ATLPS aukcionų pajamų naudojimas, Geroji praktika, Europos aplinkos agentūra, 2024 10 11.

[61] COM(2024) 498. 2024 m. klimato politikos veiksmų pažangos ataskaita ir prie jos pridedamas Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (bus paskelbta).

konkurencijos iškraipymus bendrojoje rinkoje, Komisija priėmė ES ATLPS valstybės pagalbos gaires[62].

2023 m. 15 valstybių narių, pranešusios apie savo schemas Komisijai, kad ši atliktų valstybės pagalbos vertinimą, ir gavusios patvirtinimą dėl jų suderinamumo su bendrąja rinka, padengė 2022 m. patirtas netiesiogines išlaidas. Austrija, Graikija ir Slovėnija pradėjo taikyti naujas schemas, o Nyderlandai laikinai sustabdė savo schemos taikymą[63]. Pagal valstybių narių įgyvendinamas schemas, pagalbos gavėjai dalį pagalbos turėtų perinvestuoti į projektus, kuriais mažinamas jų tiesioginis ar netiesioginis anglies pėdsakas, taigi ir su juo susijusi anglies dioksido nutekėjimo rizika.

Netiesioginių išlaidų kompensavimo schemą taikančios valstybės narės privalo per tris mėnesius po kiekvienų metų pabaigos paskelbti, kiek iš viso išmokėta kompensacijų, išskaidydamos duomenis pagal gavėjų sektorius ir pasektorius. 6 lentelėje apibendrinami valstybių narių paskelbti duomenys apie 2023 m. išmokėtą pagalbą už 2022 m. patirtas netiesiogines išlaidas. Šios sumos taip pat palyginamos su 2022 m. aukcionų pajamomis.

15 valstybių narių 2023 m. išmokėti mokėjimai netiesioginėms išlaidoms padengti iš viso sudarė apie 3,95 mlrd. EUR. Tai yra daugiau nei 2022 m. išmokėta 2,16 mlrd. EUR suma, t. y. maždaug 80 proc. daugiau mokėjimų netiesioginėms išlaidoms padengti. Paramą gavusių įrenginių skaičius šiek tiek padidėjo (56), nes daugiau valstybių narių įgyvendino netiesioginių išlaidų schemas.

Pagalba netiesioginėms išlaidoms dėl išmetamo anglies dioksido padengti konkrečiais metais grindžiama išankstine ankstesnių metų ATL kaina. Todėl 2023 m. išmokėta pagalba 2022 m. patirtoms išlaidoms padengti grindžiama 2021 m. vidutine išankstine kaina. Ši kaina buvo 54,1 EUR, t. y. daugiau nei dvigubai didesnė nei 25,09 EUR kaina, kuri buvo naudojama 2021 m. patirtoms netiesioginėms išlaidoms padengti. Nuo to laiko ši išankstinė kaina padidėjo iki daugiau kaip 80 EUR 2022 ir 2023 m., o tai reiškia, kad pagalba netiesioginėms išlaidoms, patirtoms 2023 ir 2024 m., padengti bus nustatoma pagal didesnę anglies dioksido kainą. Netiesioginių išlaidų kompensavimo schemų biudžetas paprastai apskaičiuojamas visam jų taikymo laikotarpiui (kuris daugumos valstybių narių atžvilgiu apima 2021–2030 m. laikotarpį).

Mokėjimai netiesioginėms išlaidoms padengti padidėjo ir santykine prasme. Visi mokėjimai 2022 m. patirtoms netiesioginėms išlaidoms padengti sudarė 16 proc. 2022 m. 15 valstybių narių gautų aukcionų pajamų, palyginti su mokėjimais, kurie siekė 10 proc. 2021 m. 13 valstybių narių, skyrusių pagalbą tais pačiais metais, gautų pajamų. Tai iš esmės lėmė 2022 m. aukcionuose parduotų ATL absoliutaus kiekio sumažėjimas, taip pat pirmiau minėtas išankstinės kainos padidėjimas.

[62] Tam tikrų valstybės pagalbos priemonių, susijusių su šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema po 2021 m., gairės (OL C 317, 2020 9 25).

[63] Be to, 2022 m. pabaigoje Portugalija patvirtino netiesioginių išlaidų schemą.

6 lentelė. 2023 m. iš ATLPS aukcionų pajamų išmokėtos pagalbos 2022 m. patirtoms netiesioginėms išlaidoms padengti sumos

Valstybė narė	Suma, sumokėta už netiesiogines išlaidas, patirtas 2022 m. [mln. EUR]	Gavėjų skaičius (įrenginiai)	Aukcionų pajamos 2022 m.[64] [mln. EUR]	Santykinis pagalbos netiesioginėms išlaidoms padengti dydis, palyginti su aukcionų pajamomis
Austrija	184,8	76	375,4	49,2 proc.
Belgija	186,2	59	649,2	28,7 proc.
Čekija	50,3	21	670,6	7,5 proc.
Suomija	117,7	49	504,7	23,3 proc.
Prancūzija	604,2	280	1834,7	32,9 proc.
Vokietija	1 643,7	668	6 772,4	24,3 proc.
Graikija[65]	171,5	53	1 314,0	13,1 proc.
Italija	150,6	251	3 166,1	4,8 proc.
Liuksemburgas	25,0	4	4,8	517,0 proc.
Lenkija	372,7	95	4 966,4	7,5 proc.
Portugalija[66]	25,0	22	661,6	3,8 proc.
Rumunija	145,0	30	482,4	30,1 proc.
Slovakija	20,9	9	342,4	6,1 proc.
Slovėnija	26,0	17	170,5	15,3 proc.
Ispanija	228,8	185	3 186,8	7,2 proc.

Valstybės narės, kurios bet kuriais metais daugiau kaip 25 proc. savo aukcionų pajamų panaudoja netiesioginėms išlaidoms padengti, privalo paskelbti ataskaitą, kurioje paaiškina, kodėl viršijo šią ribą. 2023 m. dauguma valstybių narių kompensacijos buvo gerokai žemiau

[64] Neįtraukiant aviacijos ATL pardavimo aukcionuose pajamų.

[65] Kalbant apie Graikiją, be lentelėje nurodytos pagalbos, 2023 m. buvo atlikti 86,1 mln. EUR mokėjimai 2021 m. patirtoms netiesioginėms išlaidoms padengti.

[66] Kalbant apie Portugaliją, be lentelėje nurodytos pagalbos, 2022 m. 26 įrenginiams išmokėta 24,6 mln. EUR pagalbos 2022 m. patirtoms netiesioginėms išlaidoms padengti.

šios ribos. Tačiau netiesioginėms išlaidoms padengti daugiau kaip 25 proc. savo aukcionų pajamų skyrė penkios valstybės narės – Austrija, Belgija, Liuksemburgas, Prancūzija ir Rumunija. Šių valstybių narių pateikti pagrindimai apibendrinami toliau.

Austrija pranešė, kad 2022 m. buvo priimta laikina schema, pagal kurią dėl didelių elektros energijos kainų ir Rusijos invazijos į Ukrainą buvo leista viršyti 25 proc. ribą. Belgijoje ir Prancūzijoje didelė aukcionų pajamų dalis buvo išmokėta dėl to, kad šalyje gaminama daug mažo anglies dioksido pėdsako elektros energijos, todėl aukcionų pajamos buvo santykinai mažos, palyginti su energijai imlių pramonės sektorių dalimi. Rumunija pranešė, kad 25 proc. riba buvo viršyta iš dalies dėl padidėjusios anglies dioksido kainos, naudojamos mokėjimams apskaičiuoti.

Liuksemburgo išlaidos gerokai viršijo visas aukcionų pajamas. Nors 2023 m. šalies mokėjimai padidėjo, pajamų dalis padidėjo ir dėl to, kad sumažėjo šalies aukcionuose parduodamas ATL kiekis, kurį lėmė ATLPS leidimų naudojimas išmetamam teršalų kiekiui padengti sektoriuose, kuriems taikomas Pastangų pasidalijimo reglamentas. Ši praktika vadinama Pastangų pasidalijimo reglamento lankstumu[67]. 2022 m. Liuksemburgas iš viso gavo 35 proc. mažiau pajamų nei 2021 m. Liuksemburgas ir Rumunija taip pat paminėjo, kad ATL perkėlimas į RSR prisidėjo prie aukcionuose parduodamų ATL kiekio sumažėjimo.

8.2. ATLPS inovacijų fondas

Inovacijų fondas, visiškai finansuojamas iš ES ATLPS, yra viena didžiausių pasaulyje finansavimo programų, skirtų mažo anglies dioksido kiekio ir visai netaršiems novatoriškiems sprendimams ir technologijoms energetikos, pramonės ir neutralaus poveikio klimatui judumo srityse diegti. Iš Fondo teikiamos dotacijos projektams, kuriais siekiama komerciniu lygmeniu diegti novatoriškas mažo anglies dioksido kiekio technologijas ir pateikti rinkai pramonės sprendimus, kuriais būtų mažinama Europos priklausomybė nuo iškastinio kuro ir remiamas perėjimas prie poveikio klimatui neutralumo. Nuo 2020 m. paskelbti aštuoni Inovacijų fondo, kurio numatomas biudžetas siekia 40 mlrd. EUR (remiantis 75 EUR/tCO_2 anglies dioksido kaina) kvietimai teikti pasiūlymus, įskaitant kvietimą teikti pasiūlymus dėl Europos vandenilio banko aukcionų.

Komisija atskirai teikia išsamesnes Inovacijų fondo įgyvendinimo ataskaitas. Tikimasi, kad antroji Inovacijų fondo įgyvendinimo pažangos ataskaita bus pateikta 2024 m. IV ketv.[68].

[67] Pastangų pasidalijimo reglamentu sukuriama vienkartinė lankstumo priemonė, pagal kurią valstybės narės 2021–2030 m. gali kolektyviai panaikinti ne daugiau kaip 100 mln. ES ATLPS apyvartinių taršos leidimų, kad kiekviena įvykdytų savo išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo tikslus, nurodytus tame reglamente. Lankstumas susijęs su valstybėmis narėmis, kurių tikslai gerokai viršija ES vidurkį ir jų ekonomiškai efektyvaus išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo potencialą, taip pat su valstybėmis narėmis, kurios 2013 m. pramonės įrenginiams nesuteikė jokių nemokamų ES ATLPS ATL (iš viso devynios valstybės: Airija, Austrija, Belgija, Danija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Suomija ir Švedija). Atitinkamos valstybės narės aukcione parduodamų ATL skaičius panaikinamas pagal ATLPS direktyvos 10 straipsnį. Reikalavimus atitinkančios valstybės narės pranešė apie 21 641 364 ATL panaudojimą 2021–2023 m. pagal Pastangų pasidalijimo reglamento lankstumo priemonę.

[68] Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Inovacijų fondo veiklos įgyvendinimo (COM(2022) 416 *final*).

Po 2022 m. kvietimų teikti pasiūlymus etapo pasirašyti dotacijų susitarimai dėl 39 didelio masto ir 15 nedidelio masto projektų. Daugiau kaip 3,5 mlrd. EUR suma bus skirta inovacijų, įskaitant energijai imlius pramonės sektorius, vandenilio gamybą, atsinaujinančiųjų išteklių energijos gamybą ir energijos kaupimo bei atsinaujinančiųjų energijos išteklių komponentų gamybą, finansavimui ir padės mažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro 17-oje valstybių[69]. Apie 55 mln. EUR bus skirta nedidelio masto inovacijoms keliuose sektoriuose, kuriuose sunku mažinti taršą, įskaitant biodegalų, stiklo ir keramikos, cemento, energijos kaupimo ir atsinaujinančiųjų energijos išteklių sektorius, finansuoti[70].

Suteikus paramą projektams Danijoje, Graikijoje, Vengrijoje ir Latvijoje pagerėjo Inovacijų fondo sektorių ir geografinė pusiausvyra. 2024 m. birželio mėn. visą Inovacijų fondo portfelį sudarė 127 projektai, kurie buvo įgyvendinami arba dėl kurių buvo rengiamas dotacijos susitarimas ir prie kurių ATLPS prisidėjo 7,35 mlrd. EUR[71]. Numatoma, kad įgyvendinus šiuos projektus per pirmuosius 10 veiklos metų bus sutaupyta apie 457 Mt CO_2e.

Su ES ATLPS anglies dioksido kaina susijusi paskata šiems projektams yra daug didesnė nei ES ATLPS finansavimo suma. Pavyzdžiui, kol kas dėl Inovacijų fondo lėšomis remiamų projektų išvengtų išlaidų dėl išmetamo anglies dioksido nauda įmonių verslo modeliams siekia apie 34 mlrd. EUR (dėl mažesnio išmetamo teršalų kiekio išvengta išlaidų dėl išmetamo anglies dioksido, kai vidutinė anglies dioksido kaina yra 75 EUR/tCO_2). Tai atspindi ES ATLPS logiką, pagal kurią anglies dioksido kaina yra pagrindinė ilgalaikė paskata, o Inovacijų fondas papildo šią paskatą, kad pokyčiai vyktų sparčiau[72].

Be to, iš trečiojo kvietimų teikti pasiūlymus etapo buvo atrinkti 27 nesėkmingi projektai (didelio masto ir nedidelio masto projektai) su tikslu teikti jiems projektų plėtojimo pagalbą iš Inovacijų fondo. Nuo programos įgyvendinimo pradžios projektų plėtojimo pagalba suteikta 70 projektų, taip sukuriant tvirtą būsimų geros kokybės paraiškų bazę. Ši parama siekia 24 mln. EUR ir yra teikiama Europos investicijų banko (EIB).

2023 m. Inovacijų fondo kvietimas teikti pasiūlymas dėl nulinio ŠESD balanso technologijų (kvietimas IF23 NZT) baigėsi 2024 m. balandžio 9 d., gavus 337 paraiškas. Jame, be trijų bendrų priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo temų, kurios buvo suskirstytos į nedidelio, vidutinio ir didelio masto projektus, buvo numatytos specialios temos, skirtos švarių technologijų gamybai ir bandomiesiems projektams. Kvietime IF23 NZT jau atsižvelgta į prekybos apyvartiniais taršos leidimais taikymo išplėtimą įtraukiant pastatus, kelių transportą ir ypač jūrų sektorių, numatant konkrečias nuostatas, kaip paspartinti jo priklausomybės nuo

[69] Projektai padės mažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro 16-oje valstybių narių (Airijoje, Austrijoje, Belgijoje, Čekijoje, Danijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Kroatijoje, Latvijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje, Prancūzijoje, Švedijoje, Vengrijoje ir Vokietijoje) bei Norvegijoje.

[70] Iš ES inovacijų fondo skirta 16 dotacijų projektams visoje Europoje, Klimato politikos GD, 2023 6 6.

[71] Atnaujintas projektų, dėl kurių pasirašytos Inovacijų fondo sutartys, portfelis.

[72] Direktyvos 2009/29/EB 20 konstatuojamoji dalis, dar kartą patvirtinta Direktyvos (ES) 2018/410 14 konstatuojamojoje dalyje.

iškastinio kuro mažinimą, be kita ko, susijusias su atsinaujinančiųjų išteklių ir mažo anglies dioksido pėdsako kuro gamyba ir naudojimu.

Numatoma, kad kvietimo IF23 NZT rezultatai bus paskelbti 2024 m. IV ketv., o dotacijų susitarimai turėtų būti pasirašyti 2025 m. pradžioje. Novatoriškoms mažo anglies dioksido pėdsako ir nulinio ŠESD balanso technologijoms finansuoti bus skirta apie 4 mlrd. EUR. Pirmą kartą projektams, kurie atitiks minimalias ribas pagal visus dotacijos skyrimo kriterijus, bus suteiktas STEP (Europos strateginių technologijų platformos) ženklas, nustatytas STEP reglamentu (Reglamentas 2024/795)[73]. Šis ženklas – tai ES kokybės ženklas, suteikiamas aukštos kokybės projektams, kuriais prisidedama prie STEP tikslų įgyvendinimo. Atitinkamiems projektams jis suteiks geresnes galimybes gauti finansavimą iš valstybių narių.

2023 m. peržiūrėtoje ATLPS direktyvoje numatyta rengti Inovacijų fondo konkurencinius konkursus (toliau – aukcionai), o pirmasis bandomasis aukcionas dėl nebiologinės kilmės kuro iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių vandenilio (RFNBO H_2) gamybos vyko nuo 2023 m. lapkričio 23 d. iki 2024 m. vasario 8 d. (aukcionas IF23). Aukcione IF23 buvo gauti 132 pasiūlymai iš 17 Europos šalių, kuriuose buvo prašoma 15 kartų daugiau lėšų nei turima biudžete, o tai rodo, kad buvo gauta itin daug paraiškų. Vertinimo rezultatai buvo paskelbti 2024 m. balandžio mėn. pabaigoje.

Aukcione IF23 dotacijų susitarimams rengti buvo atrinkti septyni pasiūlymai, kuriems iš viso skirta 720 mln. EUR ES įnašų[74]. Atrinktuose projektuose pasiūlyta kaina siekė nuo 0,37 iki 0,48 EUR už kilogramą pagaminto RFNBO H_2. Remiantis bandomojo aukciono mokėjimo pagal pasiūlytą kainą principu, šiems projektams bus skirtos Inovacijų fondo dotacijos, siekiančios nuo 8 mln. iki 245 mln. EUR. Dotacijų susitarimus numatoma pasirašyti 2024 m. spalio mėn.

Vykdant šį pirmąjį bandomąjį aukcioną Inovacijų fondas taip pat išbandė aukciono kaip paslaugos funkciją, suteikiančią EEE šalims galimybę pasinaudoti IF aukcionu ir skirti papildomas nacionalines lėšas nacionaliniams projektams, kurie neatitiko finansavimo iš Inovacijų fondo aukciono biudžeto reikalavimų. Vokietija bandomajame aukcione nacionalinio finansavimo etapui skyrė 350 mln. EUR. Be to, Klimato politikos GD glaudžiai bendradarbiauja su Konkurencijos GD, siekdamas sukurti panašią reguliariai rengiamų kvietimų teikti pasiūlymus funkciją „dotacijos kaip paslauga“. Abi šios funkcijos suteikia galimybę EEE šalims pasinaudoti įtvirtintomis IF vertinimo procedūromis ir išvengti nereikalingos administracinės naštos kuriant ir vykdant naujas paramos schemas, skirtas toms pačioms technologijoms.

8.3. ATLPS modernizavimo fondas

[73] 2024 m. vasario 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/795, kuriuo sukuriama Europos strateginių technologijų platforma (STEP) (OL L 795, 2024 2 29).

[74] Trys projektai iš Ispanijos, du iš Portugalijos ir po vieną projektą Suomijoje ir Norvegijoje.

Modernizavimo fondas yra solidarumo programa, finansuojama iš ES ATLPS lėšų. Iš jo remiamos 10 mažesnių pajamų valstybių narių[75], o nuo 2024 m. – 13 mažesnių pajamų valstybių narių[76], kad jos pasiektų 2030 m. klimato politikos ir energetikos tikslus, padedant joms įgyvendinti projektus, kuriais modernizuojamos energetikos sistemos ir didinamas energijos vartojimo efektyvumas. Fondo biudžetą sudaro lėšos, gautos aukcionuose pardavus ES ATLPS didžiausio apyvartinių taršos leidimų skaičiaus dalį (kuri atitinka 438 mln. ATL), ir jos paramą gaunančioms valstybėms narėms paskirstomos pagal nustatytą schemą[77]. Be to, šešios paramą gaunančios valstybės narės iš ES ATLPS trečiojo etapo (2013–2020 m.) į Modernizavimo fondą perkėlė 320 mln. ATL. Taigi bendras Fondo dydis viršija 750 mln. ATL, t. y. 56 mlrd. EUR 2021–2030 m., darant prielaidą, kad vidutinė anglies dioksido kaina bus 75 EUR už tCO_2.

Nors valstybės narės pačios pasirenka, kokias investicijas nori remti, jos privalo didžiąją dalį savo iš Fondo gautų išteklių panaudoti prioritetinėms investicijoms. Tai, be kita ko, atsinaujinančiųjų išteklių elektros energijos gamyba ir naudojimas, šios energijos naudojimas šildymui ir vėsinimui, energijos vartojimo efektyvumas, energijos kaupimas ir energijos tinklų modernizavimas, parama mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams siekiant spręsti energijos nepritekliaus problemą ir teisingos pertvarkos veiksmai nuo iškastinio kuro priklausomuose regionuose. EIB peržiūri investicinius pasiūlymus. Komisija priima sprendimą dėl išmokėjimo, kai EIB patvirtina, kad investicija yra prioritetinė arba Fondo investicijų komitetas rekomenduoja ją finansuoti kaip neprioritetinę investiciją. Sprendimai dėl išmokėjimo priimami kasmet per du ciklus, apimančius investicijas visose paramą gaunančiose valstybėse narėse.

Nuo 2021 m. sausio mėn. buvo patvirtintos 176 schemos ir atskiri projektai, kurių bendra vertė – 12,7 mlrd. EUR; ši suma buvo išmokėta paramą gaunančioms valstybėms narėms. Šios iniciatyvos daugiausia susijusios su atsinaujinančiųjų išteklių elektros energija, energijos vartojimo efektyvumu, energijos kaupimu ir energijos tinklų modernizavimu. 7 lentelėje pateikiamos kiekvienai valstybei narei išmokėtos sumos.

2024 m. birželio mėn. Komisija priėmė septintąjį sprendimą dėl lėšų išmokėjimo[78] pagal Modernizavimo fondą – tai antroji pagal dydį suma nuo 2021 m. Tuo remdamasis EIB išmokėjo iš viso 2,9 mlrd. EUR dešimčiai paramą gaunančių valstybių narių[79] 39 investiciniams pasiūlymams finansuoti. Projektai apima paramą namų ūkiams naujoms

[75] Pirmosios šiuo fondu pasinaudojusios valstybės narės buvo Bulgarija, Čekija, Estija, Kroatija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Rumunija, Slovakija ir Vengrija.

[76] 2023 m. atliekant ATLPS direktyvos peržiūrą prie pradinių dešimties valstybių narių pridėtos Graikija, Portugalija ir Slovėnija.

[77] ATLPS direktyvos IIb priedas (Modernizavimo fondo lėšų paskirstymo schema).

[78] C(2024) 4190 *final*. 2024 m. birželio 12 d. Komisijos sprendimas dėl pajamų iš Modernizavimo fondo išmokėjimo pagal Direktyvą 2003/87/EB. Pirmasis 2024 m. išmokų ciklas iš dviejų kasmetinių ciklų.

[79] Penktuoju sprendimu dėl išmokų pagal Modernizavimo fondą patvirtinti mokėjimai Rumunijai (1,1 mlrd. EUR), Čekijai (835 mln. EUR), Lenkijai (698 mln. EUR), Vengrijai (77 mln. EUR), Bulgarijai (65 mln. EUR), Lietuvai (59 mln. EUR), Kroatijai (52 mln. EUR), Slovakijai (35 mln. EUR), Latvijai (27 mln. EUR) ir Estijai (24 mln. EUR).

fotovoltinėms sistemoms Čekijoje įsigyti ir įrengti, taip pat paramos pagal sandorius dėl kainų skirtumo schemas, skirtas elektros energijai iš atsinaujinančių išteklių gaminti Rumunijoje.

Kitame Modernizavimo fondo pasiūlymų teikimo etape pasiūlymus dėl neprioritetinių projektų buvo galima teikti iki 2024 m. rugpjūčio 13 d., o dėl prioritetinių projektų – iki 2024 m. rugsėjo 10 d.

Atliekant ATLPS direktyvos peržiūrą padaryta svarbių Modernizavimo fondo pakeitimų, susijusių su dydžiu ir valdymu. Fondas padidintas 110 mln. ATL. Šią papildomą sumą dalijasi 13 paramą gaunančių valstybių narių – 10 pirminių paramos gavėjų ir Graikija, Portugalija bei Slovėnija. Didesnė Fondo išteklių dalis buvo skirta prioritetinių investicijų sąrašui, į kurį įtraukta iš atsinaujinančiųjų išteklių pagaminta šiluma ir teisinga pertvarka nuo anglies dioksido priklausomuose regionuose. Investicijoms, susijusioms su dujomis, buvo taikomi tam tikri apribojimai. Nuo 2025 m. investicijos taip pat turi atitikti reikšmingos žalos nedarymo principo reikalavimus pagal Taksonomijos reglamentą. Atsižvelgiant į peržiūrą, buvo iš dalies pakeistas Modernizavimo fondo reglamentas (Reglamentas 2020/1001)[80]. Jis įsigaliojo 2024 m. sausio 1 d.

[80] 2020 m. liepos 9 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2020/1001, kuriuo nustatomos išsamios Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/87/EB nuostatų, susijusių su Modernizavimo fondo, skirto investicijoms į energetikos sistemų modernizavimą ir energijos vartojimo efektyvumo didinimą tam tikrose valstybėse narėse remti, veikla, taikymo taisyklės (OL L 221, 2020 7 10).

7 lentelė. Visos išmokos iš Modernizavimo fondo (2021 m. sausio 1 d. – 2024 m. birželio 30 d.)

Paramą gaunanti valstybė narė	Išmokėtos sumos (mln. EUR)
Bulgarija	262
Čekija	4 343
Estija	178
Kroatija	262
Vengrija	185
Lietuva	183
Latvija	32
Lenkija	1 908
Rumunija	4 679
Slovakija	615
Iš viso	**12 647**

8.4. Graikijai skirtas ATLPS priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo fondas

ATLPS direktyvos 10a straipsnio 9 dalyje Graikijai suteikiama teisė tam tikromis sąlygomis prašyti iki 25 mln. ATL, skirtų jos salų elektros energijos tiekimo priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimui[81]. Graikija, Europos Komisija ir EIB siekia įgyvendinti šią nuostatą. EIB bus atsakingas už siūlomo Graikijos projekto, kuriuo siekiama sumažinti jos salų elektros energijos tiekimo priklausomybę nuo iškastinio kuro, finansinį gyvybingumą ir socialinę bei ekonominę naudą. Jei bus įvykdytos visos sąlygos, įskaitant EIB patvirtinimą dėl Graikijos projekto pasiūlymo, pateikto pagal 10a straipsnio 9 dalį, ATL bus parduodami aukcione, o gautos pajamos bus skirtos bendrai finansuoti iki 60 proc. patvirtintų projekto komponentų. Konkrečiai, finansavimas turėtų padėti remti atsinaujinančiųjų išteklių energijos tiekimo projektus salose ir padėti prijungti salas prie žemyninės dalies elektros energijos tinklo.

9. Aviacija

Aviacijos sektoriuje išmetamas teršalų kiekis ES ATLPS reguliuojamas nuo 2012 m. Teisiškai ši sistema apima visus išvykimo iš EEE skrydžius ir visus atvykimo į ją skrydžius. Tačiau

[81] 25 mln. ATL buvo atidėti galimam naudojimui pagal ATLPS direktyvos 10a straipsnio 9 dalį (Komisijos komunikatas „Bendro 2021 m. apyvartoje buvusių apyvartinių taršos leidimų skaičiaus paskelbimas ES šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos, sukurtos Direktyva 2003/87/EB, rinkos stabilumo rezervo reikmėms ir 2013–2020 m. laikotarpiu nepaskirstytų taršos leidimų skaičiaus paskelbimas“ 2022/C 195/02, C/2022/2780 (OL C 195, 2022 5 13).

2013 m. ES laikinai apribojo ATLPS pareigų taikymą, kad jos būtų taikomos tik EEE vidaus skrydžiams, – taip siekta padėti kurti Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos (ICAO) pasaulinę rinka grindžiamą priemonę, skirtą aviacijos sektoriaus išmetamam teršalų kiekiui mažinti[82]. Nuo to laiko ATLPS direktyvos taikymo srities apribojimo laikotarpis buvo pratęstas tris kartus, o 2023 m. peržiūrėtoje ATLPS direktyvoje pabrėžiama, kad tai turėtų būti paskutinė laikina nukrypti nuo ES ATLPS leidžianti nuostata[83].

2013–2023 m., finansuojant išmetamųjų teršalų kiekio mažinimą kituose sektoriuose, pagal ES ATLPS aviacijos sektoriaus išmetamą grynąjį CO_2 kiekį iš viso pavyko sumažinti 206 Mt. 2012–2020 m. aviacijos veiklos vykdytojai panaudojo beveik 19 mln. tarptautinių kreditų, siekdami atitikti ES ATLPS reikalavimus.

Nuo 2020 m. sausio 1 d. ES ATLPS apima teršalų kiekį, išmetamą vykdant išvykimo skrydžius į Šveicariją, o Šveicarijos ATLPS taikoma skrydžiams, vykdomiems į EEE oro uostus. Taip užtikrinama priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo paskata ir kartu suvienodinamos sąlygos skrydžiams abiem kryptimis. Nuo 2021 m. sausio 1 d. ES ATLPS taikoma išvykimo į Jungtinę Karalystę skrydžiams, o Jungtinės Karalystės ATLPS taikoma išvykimo į EEE oro uostus skrydžiams. Taigi, nepaisant Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES, aviacijos išmetamiems teršalams toliau taikoma anglies dioksido kainodara.

Nuo 2024 m. sausio 1 d. ES ATLPS taikoma daugumos skrydžių[84] į devynis atokiausius ES regionus ir iš jų, taip pat skrydžių iš atokiausių regionų į Šveicariją ir Jungtinę Karalystę metu išmetamam teršalų kiekiui. ATLPS anglies dioksido apmokestinimo aprėptis dėl to iš viso išplėsta maždaug 7 proc. Šveicarija nuo 2024 m. į savo ATLPS taip pat įtraukė skrydžių į atokiausius regionus metu išmetamą teršalų kiekį[85].

Tuo pat metu, siekiant sudaryti palankesnes sąlygas ICAO pažangai, ES ATLPS taikymo Europos mastu aviacijos srityje apribojimas buvo pratęstas iki 2026 m. pabaigos, nes visos pagrindinės trečiosios šalys nuo 2027 m. turėtų taikyti Tarptautinės aviacijos išmetamo anglies dioksido kiekio kompensavimo ir mažinimo sistemą (CORSIA). Savanoriškame CORSIA etape, kuris vykdomas 2024–2026 m., dalyvauja 129 valstybės.

Pagal galiojančią ES ATLPS taikymo sritį 2023 m. išduota apie 26 mln. aviacijos ATL. Nemokamai paskirstyta 22,5 mln. ATL. EEE nacionalinių administratorių administruojami orlaivių naudotojai pagal Šveicarijos ATLPS nemokamai gavo kiek mažiau nei 0,5 mln.

[82] 2013 m. balandžio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 377/2013/ES, kuriuo laikinai nukrypstama nuo Direktyvos 2003/87/EB, nustatančios šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Bendrijoje, (OL L 113, 2013 4 25).

[83] Direktyvos 958/2024/ES, kuria peržiūrima ATLPS direktyva, 30 konstatuojamoji dalis.

[84] Laikina nuo ES ATLPS nukrypti leidžianti nuostata iki 2030 m. taikoma skrydžių, vykdomų tarp vienos valstybės narės atokiausio regiono aerodromo
ir tos pačios valstybės narės aerodromo, metu išmetamam teršalų kiekiui.

[85] Papildomi nemokami ATL skrydžiams į atokiausius regionus, Orlaivių naudotojams skirta apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema, Federalinis aplinkos apsaugos biuras, 2024 8 31.

Šveicarijos aviacijai skirtų ATL. 2023 m. aukcionuose parduotų aviacijos ATL skaičius – apie 5,7 mln. leidimų.

2023 m. orlaivių naudotojų išmetamas teršalų kiekis ir toliau didėjo, palyginti su 2022 m. 2023 m. išmetamųjų teršalų kiekis siekė 54,1 Mt CO_2e (įskaitant Šveicarijos administruojamų veiklos vykdytojų išmestą 0,9 Mt kiekį), t. y. padidėjo, palyginti su 49,5 Mt 2022 m. Aviacijos sektoriaus išmetamas teršalų kiekis, kuriam taikoma ES ATLPS, yra artimas 2019 m. lygiui (pakoreguotam atsižvelgiant į Jungtinės Karalystės išstojimą iš ES), o tai patvirtina, kad grįžtama prie išmetamųjų teršalų kiekio lygio, buvusio iki COVID-19 pandemijos[86]. 8 lentelėje pateiktas patikrintas orlaivių naudotojų išmestas teršalų kiekis ir nuo 2019 m. aviacijos sektoriui skirtų nemokamų ATL skaičius bei jo aukcionuose parduotų ATL skaičius. Nuo 2021 m. ES ATLPS nebetaikoma skrydžiams iš Jungtinės Karalystės.

Įgyvendinant Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį, 2023 m. buvo priimtos dvi su ES ATLPS aviacijos srityje susijusios reformos, kuriomis siekiama paspartinti išmetamųjų teršalų kiekio mažinimą šiame sektoriuje[87] ir ES teisėje įgyvendinti CORSIA, taikomą ES įsikūrusių oro transporto bendrovių skrydžiams už Europos ribų[88]. Šiuo metu jos yra įgyvendinamos.

Siekdama įgyvendinti CORSIA ES teisėje, Komisija 2024 m. vasario mėn. patvirtino valstybių, kurios laikomos taikančiomis CORSIA 2023 m. išmestų teršalų kiekiui, sąrašą[89]. Šis sąrašas kasmet atnaujinamas. 2024 m. liepos mėn. Komisija paskelbė kompensavimo reikalavimų apskaičiavimo pagal CORSIA taisykles[90]. Šias taisykles valstybių narių kompetentingos institucijos taikys išmetamųjų teršalų kiekiui iki 2026 m. pabaigos.

Žengdama svarbų žingsnį skaidrumui didinti, Komisija 2024 m. kovo mėn. paskelbė suvestinius 2022 m. aviacijos veiklos metinius išmetamųjų teršalų kiekio duomenis[91]. Šie duomenys paskelbti po Komisijos pareiškimo[92], paskelbto per teisėkūros procesą dėl 2023 m. ATLPS direktyvos peržiūros. Komisija įsipareigojo skelbti daugiau duomenų apie tarptautinės

[86] Europos aviacijos apžvalga, gegužės 24–30 d., Eurokontrolė, 2023 6 1.

[87] 2023 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2023/958, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2003/87/EB, kiek tai susiję su aviacijos sektoriaus indėliu siekiant visos Sąjungos ekonomikos išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo tikslo ir tinkamu pasaulinės rinkos priemonės įgyvendinimu (OL L 130, 2023 5 16).

[88] 2023 m. sausio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas (ES) 2023/136, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva 2003/87/EB, kiek tai susiję su pranešimu apie kompensavimą pagal pasaulinę rinkos priemonę Sąjungoje įsisteigusiems orlaivių naudotojams (OL L 19, 2023 1 20).

[89] 2024 m. vasario 22 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2024/622 dėl valstybių, kurios Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/87/EB taikymo tikslais laikomos taikančiomis CORSIA 2023 m. išmestų teršalų kiekiui, sąrašo (OL L, 2024/622, 2024 2 23).

[90] 2024 m. liepos 9 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2024/1879, kuriuo nustatomos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/87/EB taikymo taisyklės dėl CORSIA kompensavimo reikalavimų apskaičiavimo (OL L, 2024/1879, 2024 7 10).

[91] 2022 m. aviacijos sektoriuje išmetamo teršalų kiekio duomenų paskelbimas, Klimato politikos GD, 2024 3 8.

[92] Komisijos pareiškimas, 2023 4 20.

aviacijos sektoriuje išmetamą teršalų kiekį, kartu saugodama neskelbtinus komercinius duomenis.

8 lentelė. Aviacija ES ATLPS (2019–2023 m.). Patikrintas išmestų teršalų kiekis [mln. tonų CO_2e], skirtų nemokamų ATL skaičius ir aukcione parduotų ATL skaičius [mln. ATL]

Metai	2019	2020	2021[59]	2022	2023
Patikrintas išmestų teršalų kiekis. Aviacija	68,2	25,2	27,9	49,5	54,1
Metinis pokytis[93]	+ 1 proc.	– 63 proc.	+ 30 proc.	+ 77 proc.	+ 9,5 proc.
Paskirstyti nemokami ATL (ES 27 + Islandija, Lichtenšteinas ir Norvegija + Jungtinė Karalystė + Šveicarija)[94]	31,3[95]	32,5	24,0	23,1	22,5
Nemokamų ATL paskirstymas iš specialaus rezervo naujiems rinkos dalyviams ir sparčiai augantiems veiklos vykdytojams	1,0	0,8	0,3	0,25	0,23
Parduotų aukcionuose ATL kiekis	5,5	9,2	3,8	3,7	5,7

2023 m. peržiūrėta ATLPS direktyva daroma pažanga įgyvendinant principą „teršėjas moka“ aviacijos sektoriuje. Orlaivių naudotojams skiriamų nemokamų apyvartinių taršos leidimų bus laipsniškai atsisakyta iki 2025 m. pabaigos. 2024 m. orlaivių naudotojams skiriama 25 proc. mažiau nemokamų ATL.

Be to, 20 mln. ATL (apskaičiuota dabartinė rinkos vertė – apie 1,5 mlrd. EUR, kai anglies dioksido kaina yra 75 EUR už toną CO_2) numatyta skirti tolesnei reikalavimus atitinkančių alternatyviųjų degalų naudojimo paramai. Šia parama didinama ES ATLPS teikiama finansinė paskata alternatyviems degalams, kad būtų atsisakoma iškastinio kuro, pagal kurią nulinio faktoriaus suteikimas reiškia maždaug 200 EUR finansinę paskatą už toną kuro. Ši paskata nuo 2024 m. sausio 1 d. gali būti taikoma reikalavimus atitinkantiems degalams, naudojamiems

[93] Atsižvelgiant į atnaujintą ES ATLPS taikymo sritį aviacijos sektoriuje (neįeina skrydžiai iš Jungtinės Karalystės). Šveicarijos administruojamų orlaivių naudotojų duomenys įtraukti tik į 2020–2023 m. duomenis.

[94] Šie skaičiai gauti neatsižvelgiant į visus orlaivių naudotojų veiklos nutraukimo atvejus ir paskirstytus nemokamus ATL iš specialaus naujiems rinkos dalyviams ir sparčiai augantiems veiklos vykdytojams skirto rezervo, taip pat į ATL grąžinimą 2012 m. dėl taikymo srities pakeitimo. Šaltiniai: ESSŽ, Klimato politikos GD.

[95] Atsižvelgiant į tai, kiek ATL nebuvo suteikta dėl orlaivių naudotojų veiklos nutraukimo, realiai 2019 m. paskirstytų ATL kiekis būtų 4 mln. mažesnis už pateiktą skaičių (žr. Pranešimo C/2020/8643, OL C 428, 2020 12 11, 8 išnašą.). ATL skyrimas Jungtinei Karalystei (4,31 mln. ATL iš bendro 2019 m. ATL kiekio) 2019 m. buvo sustabdytas dėl apsaugos priemonių, kurių Komisija ėmėsi siekdama apsaugoti ES ATLPS aplinkosauginį naudingumą tais atvejais, kai iš ES išstojančiai valstybei narei nebetaikoma ES teisė. 2020 m. ATL vėl pradėta skirti.

vykdant skrydžius maršrutais, kuriems taikoma ATLPS. Tikimasi, kad dėl šiuo metu atliekamos Energijos mokesčių direktyvos peržiūros ši paskata bus dar labiau padidinta.

Pripažįstant, kad su CO_2 nesusijusio aviacijos poveikio nebegalima ignoruoti[96], nustatyta speciali stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo sistema, kuri bus pradėta taikyti 2025 m. sausio 1 d. Įgyvendinimo taisyklės buvo nustatytos 2024 m. rugpjūčio 29 d. priimtoje antrojoje Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento peržiūroje[97].

10. Jūrų transportas

Jūrų transportas yra vienas iš pagrindinių teršėjų, kalbant apie CO_2, ir išmeta apie 3–4 proc. viso ES išmetamo CO_2 kiekio, t. y. daugiau kaip 126 Mt CO_2 2023 m., skaičiuojant visą per reisus į EEE uostus ir iš jų išmetamą teršalų kiekį. 2023 m. peržiūrėjus ATLPS direktyvą, nuo 2024 m. sausio 1 d. į ES ATLPS buvo įtrauktas ir teršalų, išmetamų vykdant jūrų transporto veiklą, kiekis. Į ES ATLPS taikymo sritį įtraukta 50 proc. jūrų transporto teršalų, išmetamų per reisus, kurie prasideda arba baigiasi už EEE ribų, kiekio ir 100 proc. teršalų, išmetamų tarp dviejų uostų ir kai laivai yra EEE uoste, kiekio. Atsižvelgiant į šią taikymo sritį, 2023 m. ES ATLPS buvo taikoma 85 Mt jūrų transporto išmetamo CO_2 kiekio.

Šis ES ATLPS išplėtimas grindžiamas nuostatomis, galiojančiomis kituose sektoriuose, kuriems ji taikoma, taip pat Jūrų transporto SATT reglamentu (Reglamentas (ES) 2015/757 dėl jūrų transporto išmetamo ŠESD kiekio stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo)[98]. 2024 ir 2025 m. (pirmaisiais dvejais įgyvendinimo metais) ES ATLPS bus taikoma didelių laivų, įplaukiančių į EEE uostus, išmetamam CO_2 kiekiui, neatsižvelgiant į tai, su kokia vėliava jie plaukioja. Nuo 2026 m. ši sistema bus taikoma ir išmetamam CH4 (metano) bei N_2O (azoto oksido) kiekiui.

Jūrų sektoriaus pareiga atsisakyti jų išmetamam teršalų kiekiui skirtų ATL pagal ES ATLPS bus pradėta taikyti palaipsniui. Pradiniu laipsniško reikalavimų įvedimo laikotarpiu laivybos bendrovės ATL privalės atsisakyti tik dėl dalies savo išmetamųjų teršalų, laikydamosi toliau nurodyto tvarkaraščio:

- 2025 m. – dėl 40 proc. 2024 m. ataskaitose nurodyto išmetamo teršalų kiekio;
- 2026 – dėl 70 proc. 2025 m. ataskaitose nurodyto išmetamo teršalų kiekio;

[96] Bendras pasaulinės aviacijos poveikis klimatui yra kur kas didesnis negu vien CO_2 komponentas. Kai atsižvelgiama į su CO_2 išmetimu nesusijusį poveikį, įvertintas bendras aviacijos poveikis yra nuo dviejų iki keturių kartų didesnis už išmetamą CO_2 kiekį. Šios taršos problemą yra svarbu spręsti, nes Tarpvyriausybinė klimato kaitos komisija (IPCC) savo Šeštojoje klimato kaitos švelninimo vertinimo ataskaitoje išskyrė tarptautinę aviaciją (ir laivybą) kaip sektorius, kuriuose iškelti klimato srities tikslai nėra pakankami siekiant pagal Paryžiaus susitarimą sustabdyti pasaulio temperatūros kilimą.

[97] Susitarta dėl naujų ES ATLPS stebėsenos taisyklių, įskaitant aviacijos sektoriuje išmetamą kitų nei CO_2 teršalų kiekį, Klimato politikos GD, 2024 8 30.

[98] 2015 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/757 dėl jūrų transporto išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva 2009/16/EB, (OL L 123, 2015 5 19).

- nuo 2027 m. – dėl 100 proc. 2026 m. ir vėlesnių metų ataskaitose nurodyto išmetamo teršalų kiekio.

Siekiant užtikrinti ES ATLPS aplinkosauginį naudingumą, jei bus atsisakoma mažiau ATL, palyginti su patikrintu jūrų transporto išmetamu teršalų kiekiu 2024 ir 2025 m., valstybės narės panaikins tą skirtumą atitinkantį ATL skaičių.

Jūrų transporto SATT reglamento ir atitinkamų antrinės teisės aktų peržiūra buvo baigta 2023 m. Iš viso buvo priimti aštuoni įgyvendinimo ir deleguotieji teisės aktai[99], kad nuo 2024 m. ES ATLPS būtų pradėta taikyti jūrų transportui. Komisija, padedama Europos jūrų saugumo agentūros, padėjo suinteresuotiesiems subjektams tai įgyvendinti rengdama komunikacijos ir informuotumo didinimo iniciatyvas, be kita ko, teikdama rekomendacinius dokumentus[100].

Jūrų transporto išmetamo teršalų kiekio įtraukimas į ES ATLPS yra bendros ES strategijos, kuria siekiama sumažinti šio sektoriaus priklausomybę nuo iškastinio kuro, dalis. Kaip ir visi kiti su jūrų transportu susiję teisės aktai, įtraukti į Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį[101], tai paskatins energijos vartojimo efektyvumą ir mažo anglies dioksido kiekio technologijomis grindžiamus sprendimus, taip pat padės sumažinti alternatyviųjų mažo anglies dioksido pėdsako degalų ir tradicinio iškastinio jūrinio kuro kainų skirtumą. Laivai, kuriems taikoma ES ATLPS, iki 2025 m. kovo 31 d. pateiks pirmojo ataskaitinio laikotarpio (2024 m.) išmetamųjų teršalų duomenis ir iki 2025 m. rugsėjo 30 d. atsisakys atitinkamo skaičiaus ATL. Kaip ir kitų sektorių, kuriems taikoma ES ATLPS, atžvilgiu, už sistemos įgyvendinimą pirmiausia bus atsakingos valstybių narių kompetentingos institucijos. Tai apima tikrinimo ir vykdymo užtikrinimo veiklą, taip pat laivų pateiktų stebėsenos planų patvirtinimą, kai juos įvertina akredituoti tikrintojai.

ATLPS direktyvoje numatyta ataskaitų teikimo ir peržiūros nuostata, kuria siekiama stebėti, kaip įgyvendinama ES ATLPS jūrų transporto srityje, visų pirma siekiant ankstyvame etape nustatyti elgesį, kuriuo siekiama apeiti reikalavimus, ir spręsti šią problemą, taip pat įvertinti atitinkamus pokyčius Tarptautinėje jūrų organizacijoje, kurioje ES remia pasaulinio laivybai taikomo išmetamo ŠESD kiekio kainodaros mechanizmo ir degalų standarto, kuriuo reglamentuojamas laipsniškas jūrinio kuro taršos ŠESD intensyvumo mažinimas, kūrimą. Be to, 2026 m. Komisija peržiūrės ES ATLPS jūrų transporto srityje ir išnagrinės galimybę išplėsti jos taikymo sritį įtraukiant laivus, kurių bendroji talpa yra ne didesnė kaip 5 000, bet ne mažesnė kaip 400.

[99] Tai – Įgyvendinimo reglamentas (ES) 2023/2297, Įgyvendinimo reglamentas (ES) 2023/2449, Įgyvendinimo reglamentas (ES) 2023/2599, Deleguotasis reglamentas (ES) 2023/2776, Deleguotasis reglamentas (ES) 2023/2849, Įgyvendinimo sprendimas (ES) 2023/2895, Deleguotasis reglamentas (ES) 2023/2917, Įgyvendinimo sprendimas (ES) 2024/411.

[100] Daugiau informacijos pateikiama Komisijos interneto svetainės puslapyje „ Laivybos sektoriaus išmetamo teršalų kiekio mažinimas“.

[101] Be ES ATLPS išplėtimo įtraukiant jūrų transportą, šios priemonės apima iniciatyvą skatinti tvarių alternatyviųjų degalų paklausą (iniciatyva „FuelEU Maritime“, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2009/16/EB) ir galiojančių direktyvų dėl energijos mokesčių (Direktyva 2003/96/EB), alternatyvių degalų infrastruktūros (Direktyva 2014/94/ES) ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos (Direktyva (ES) 2018/2001) peržiūrą.

11. ES ATLPS įgyvendinimo sistema

Sklandžiai veikianti ir aplinkosauginiu požiūriu patikima ES ATLPS priklauso nuo patikimos stebėsenos, ataskaitų teikimo, tikrinimo ir akreditavimo reikalavimų sistemos. Šie reikalavimai suderinti Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamente ir Akreditavimo ir tikrinimo reglamente (Reglamentas 2018/2067)[102]. Valstybės privalo kasmet teikti ataskaitas apie šių reglamentų ir ATLPS direktyvos įgyvendinimą.

Šiame skyriuje remiamasi ES ATLPS įgyvendinimo duomenimis, kuriuos valstybės kasmet teikia pagal ATLPS direktyvos 21 straipsnį (terminas – birželio 30 d.). Iki 2024 m. spalio 25 d., t. y. šios ataskaitos užbaigimo dienos, Italija vis dar nebuvo pateikusi 2023 m. ataskaitos. Kadangi naujausių Italijos duomenų nėra, šiame skyriuje kaip pakaitiniai duomenys naudojami 2022 m. Italijos pateikti duomenys, kad būtų galima palyginti atskirų metų duomenis. Visų kitų valstybių atžvilgiu naudojami 2023 m. duomenys.

11.1. Išmetamo teršalų kiekio stebėsena ir ataskaitų apie jį teikimas

ES ATLPS išmetamo teršalų kiekio stebėsenos sistema yra pagrįsta moduliniu principu. Ji suteikia veiklos vykdytojams daug lankstumo, taigi užtikrinamas ekonominis efektyvumas ir išmetamųjų teršalų duomenų patikimumas. Veiklos vykdytojai gali taikyti kelis stebėsenos metodus (skaičiavimu grindžiamą ar matavimu grindžiamą metodą ir, išimties tvarka, alternatyvų metodą), taip pat rinktis atskiroms įrenginio dalims taikomų metodų derinį. Orlaivių naudotojams leidžiama taikyti tik skaičiavimu grindžiamus metodus, o pagrindinis skrydžio parametras yra degalų sąnaudos.

Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamente reikalaujama, kad ir įrenginiai, ir orlaivių naudotojai parengtų stebėsenos planą, kurį patvirtintų nacionalinė kompetentinga institucija. Taip užkertamas kelias jiems savavališkai pasirinkti stebėsenos metodikas ir skirtingus laikotarpius. 2023 m. penkios valstybės[103] (kaip ir 2022 m.) toliau leido įrenginiams naudoti supaprastintus stebėsenos planus mažos rizikos atvejais[104]. Aviacijos srityje ši nuostata nebetaikoma nė vienos šalies veiklos vykdytojams, kurių išmetamas teršalų kiekis yra nedidelis.

Dauguma įrenginių visiškai atitiko teisinius išmetamo teršalų kiekio stebėsenos reikalavimus. Daugumos įrenginių išmetamam teršalų kiekiui apskaičiuoti naudota skaičiavimu grindžiama metodika[105]. Pranešta, kad nepertraukiamojo išmetamo teršalų kiekio matavimo sistemos (CEMS) taikytos tik 151 įrenginyje (1,8 proc.) 22 valstybėse – septyniais įrenginiais daugiau

[102] 2018 m. gruodžio 19 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2018/2067 dėl duomenų patikros ir tikrintojų akreditavimo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB (OL L 334, 2018 12 31). Reglamentas iš dalies pakeistas 2020 m. Komisijos reglamentu (ES) 2020/2084 ir 2024 m. Komisijos reglamentu (ES) 2024/1321. Žr. konsoliduotą tekstą.

[103] Šios valstybės narės – Danija, Lietuva, Nyderlandai Suomija ir Vengrija. Kroatija teikia nebe supaprastintas ataskaitas.

[104] Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento 13 straipsnis.

[105] Pagrindinė to priežastis yra ta, kad norint taikyti matavimu grindžiamą metodiką reikia daug išteklių ir praktinių žinių, kurių daugelis mažesnių veiklos vykdytojų stokoja.

nei 2022 m. Iš jų 94 įrenginiuose CEMS taikyta išmetamam CO_2 kiekiui matuoti, 43 įrenginiuose – išmetamam N_2O kiekiui matuoti ir 14 įrenginių – abiejų dujų kiekiui matuoti. CEMS dažniausiai naudojama Vokietijoje ir Čekijoje. Išmatuotuose iš 39 įrenginių išmetamuose teršaluose taip pat buvo biogeninio CO_2. Iš visų įrenginių, kuriuose taikoma CEMS, 72 įrenginiuose ji taikyta daugiau kaip 95 proc. jų išmetamų teršalų, o likusiuose 79 įrenginiuose taikytas CEMS ir skaičiavimu grindžiamos metodikos derinys.

Tik 10 valstybių pranešė taikiusios alternatyvią metodiką. Ši metodika taikyta 23 įrenginiams, iš kurių išmetama iš viso apie 2,6 Mt CO_2e (tai yra keturiais įrenginiais mažiau nei 2022 m., tačiau panašu teršalų atžvilgiu). Iš vieno Nyderlanduose esančio įrenginio dėl jo sudėtingos struktūros išmetama 56 proc. viso išmetamo teršalų kiekio, apie kurį pranešta taikant alternatyvią metodiką.

2023 m. dauguma įrenginių atitiko[106] Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamente nustatytus būtiniausių pakopų reikalavimus. Pranešta, kad reikalavimo didiesiems sukėlikliams taikyti aukščiausias pakopas neatitiko (bent vieno parametro atžvilgiu) tik 98 įrenginiai, priskiriami C kategorijai (2022 m. tokių įrenginių buvo mažiau – 96). Jie veikė 17 skirtingų valstybių (kaip ir 2022 m.) ir sudarė 15,9 proc. C kategorijos įrenginių. Tokie nukrypimai leidžiami tik kai veiklos vykdytojas įrodo, kad pasiekti aukščiausios pakopos techniškai neįmanoma arba dėl to būtų patirta nepagrįstai didelių išlaidų. Kai šios sąlygos nebetaikomos, veiklos vykdytojas turi atitinkamai patobulinti stebėsenos sistemą.

Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamentas pirmą kartą buvo iš dalies pakeistas 2023 m. spalio mėn., kad būtų įgyvendinta 2023 m. ATLPS direktyvos peržiūra[107]. Pagrindiniai pakeitimai buvo susiję su stebėsenos ir ataskaitų teikimo taisyklėmis, taikomomis naujajai ATLPS2 (žr. 2 skyrių). Be to, atnaujintose taisyklėse atsižvelgiama į komunalinių atliekų deginimo įrenginių pareigą nuo 2024 m. vykdyti savo išmetamo teršalų kiekio stebėseną ir teikti ataskaitas apie jį pagal ES ATLPS. Pakeitimai, susiję su įrenginiais ir aviacija, taikomi nuo 2024 m. sausio 1 d., o ATLPS2 taisyklės įsigaliojo 2024 m. liepos mėn.

Antroji Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento peržiūra buvo priimta 2024 m. rugpjūčio 29 d.[108]. Šia peržiūra nustatyti stebėsenos ir ataskaitų teikimo reikalavimai dėl kiekvieno skrydžio su CO_2 nesusijusio aviacijos poveikio ir dėl to, kaip pagal ATLPS taikyti nulinį teršalų, išmetamų deginant nebiologinės kilmės degalus iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių (RFNBO), perdirbtos anglies kurą (RCF) ir sintetinį mažo anglies dioksido pėdsako kurą, faktorių. Atitikties tvarumo ir išmetamo teršalų kiekio mažinimo kriterijams įrodymas yra viena pagrindinių nulinio išmetamo teršalų kiekio faktoriaus taikymo sąlyga. Peržiūrėtame

[106] Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamente reikalaujama, kad visi veiklos vykdytojai pasiektų tam tikras būtiniausias pakopas. Įrenginiai, išmetantys daugiau kaip 50 kt CO_2, turi atitikti didesnių sukėliklių aukščiausios pakopos reikalavimus (tai reiškia, kad užtikrinama patikimesnė duomenų kokybė, o mažesniems sukėlikliams dėl ekonominio efektyvumo priežasčių taikomi ne tokie griežti reikalavimai).

[107] 2023 m. spalio 17 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2023/2122, kuriuo dėl išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio stebėsenos ir ataskaitų teikimo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB iš dalies keičiamas Įgyvendinimo reglamentas (ES) 2018/2066, (OL L 2023/2122, 2023 10 18).

[108] Įgyvendinimo reglamentas 2018/2066; žr. 7 išnašą.

reglamente taip pat patobulintos galiojančios taisyklės, įskaitant taisykles, susijusias su CO_2 perdavimo kitomis priemonėmis nei vamzdynai ir CO_2, kuris laikomas nuolat chemiškai surištu produkte, stebėsena ir ataskaitų teikimu.

Taip pat buvo padaryti pakeitimai, siekiant reglamentuoti tai, kaip naudojant neseniai sukurtą ES masto biodegalų duomenų bazę[109] galima įrodyti, kad laikomasi tvarumo ir išmetamo teršalų kiekio mažinimo kriterijų. Nustatyti papildomi išsamūs stebėsenos ir ataskaitų teikimo reikalavimai, susiję su alternatyviųjų aviacinių degalų naudojimu, mažųjų teršėjų ribinių verčių suderinimu ir biomasės, RNBO ir (arba) RCF traktavimu aviacijos srityje. Antroji Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento peržiūra taip pat padeda įgyvendinti ATLPS2, nes ja padaryti pakeitimai, neįgyvendinti pirmojoje peržiūroje, skatinamas tolesnis suderinimas, mažinama veiklos vykdytojams ir nacionalinėms valdžios institucijoms tenkanti administracinė našta ir didinamas bendras sistemos efektyvumas.

2023 m. buvo peržiūrėtas Jūrų transporto SATT reglamentas[110], siekiant pasirengti ES ATLPS taikymo srities išplėtimui įtraukiant jūrų transportą, visų pirma įtraukiant kitus nei CO_2 teršalus ir numatant išsamias taisykles, pagal kurias nustatomas įmonių, kurioms taikoma ES ATLPS, išmetamas teršalų kiekis.

11.2. Tikrinimas ir akreditavimas

ES ATLPS išmetamo teršalų kiekio ataskaitų tikrintojus turi akredituoti nacionalinė akreditacijos įstaiga pagal Akreditavimo ir tikrinimo reglamentą ir standartą ISO 14065 (tarptautinį ISO standartą). Tikrintojų darbas gali būti abipusiškai pripažįstamas visose ES ATLPS valstybėse ir jie gali naudotis visais vidaus rinkos teikiamais pranašumais. Tokiu būdu taip pat užtikrinamas pakankamas paslaugų prieinamumas visoje ES. Išsami 2023 m. akreditavimo ir tikrinimo aspektų apžvalga pateikta pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento IV skirsnio F lentelėje.

2023 m. veikė 105 akredituoti įrenginių tikrintojai ir 20 akredituotų orlaivių naudotojų tikrintojų. Be to, 28 valstybės pranešė, kad jų teritorijoje 2023 m. veikė bent vienas užsienio tikrintojas, o šešios valstybės nurodė, kad jose veikė vien užsienio tikrintojai. Tai rodo, kad tikrintojų abipusiškas pripažinimas valstybėse ir toliau yra sklandus.

Nustatyta, kad daug tikrintojų laikosi Akreditavimo ir ataskaitų teikimo reglamento reikalavimų. 2023 m. nebuvo pranešta apie jokį vertintojo veiklos laikiną sustabdymą ar vertintojo akreditacijos panaikinimą. Dviem atvejais (Suomijoje ir Lenkijoje) buvo sumažinta vertintojų akreditacijos sritis. Palyginimui, 2022 m. buvo pranešta apie tris laikinus akreditacijos sustabdymus, vieną akreditacijos panaikinimą ir vieną akreditacijos srities sumažinimą.

[109] Daugiau informacijos pateikiama Sąjungos biodegalų duomenų bazėje.

[110] Reglamentas 2015/757; žr. 98 išnašą.

Kartu su Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento peržiūra buvo atlikta ir Akreditavimo ir tikrinimo reglamento peržiūra. Peržiūra priimta 2024 m. gegužės 13 d., t. y. iki patikrintų bazinių duomenų ataskaitų pateikimo termino – 2024 m. gegužės 30 d. Šiuo pakeitimu buvo siekiama:

- dėl nemokamų ATL paskirstymo pramonės įrenginiams: patikslinti tikrintojo vaidmenį tikrinant energijos vartojimo efektyvumo rekomendacijų, kaip vienos iš nemokamų ATL paskirstymo sąlygų, įgyvendinimą ir tikrinant, ar pagal Nemokamų apyvartinių taršos leidimų suteikimo reglamento 22a straipsnį taikomos kokios nors nuo šios sąlygos leidžiančios nukrypti nuostatos;

- dėl ATLPS2: išplėsti Reglamento taikymą ATLPS2 tikrinimui (pvz., nustatyti naują ATLPS2 akreditacijos sritį, konkrečias taisykles, kada galima atsisakyti apsilankymų vietoje, ir vertintojo vaidmenį tikrinant, ar nėra dvigubo dviejų sistemų skaičiavimo);

- suderinti Akreditavimo ir tikrinimo reglamentą su peržiūrėtu aviacijos sektoriui taikomu Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamentu: suteikti aiškumo dėl vertintojo vaidmens vertinant atitiktį Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento 54 ir 54a straipsniams, kuriuose nustatyti konkretūs reikalavimai, kaip priskirti tvarius aviacinius degalus ir su jais susijusį išmetamą teršalų kiekį skrydžiams;

- patobulinti esamus akreditavimo ir tikrinimo reikalavimus, pavyzdžiui, suteikiant vertintojams galimybę ne išimtinėmis aplinkybėmis atlikti virtualius aviacijos sektoriaus apsilankymus vietoje.

Šiuo metu atliekama antroji Akreditavimo ir tikrinimo reglamento peržiūra. Joje bus aptarti su CO_2 nesusijusio aviacijos poveikio akreditacijos ir tikrinimo reikalavimai, tikrintojo vaidmuo tikrinant, ar pasiektos įrenginių poveikio klimatui neutralumo planuose numatytos tarpinės ir siektinos reikšmės, ir kiti pakeitimai, padaryti antrą kartą peržiūrint Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamentą.

11.3. Rekomendaciniai dokumentai

Komisija parengė stebėsenos, ataskaitų teikimo, tikrinimo ir akreditavimo rekomendacinius dokumentus[111]. Jais siekiama kompetentingoms institucijoms, veiklos vykdytojams, tikrintojams ir kitiems suinteresuotiesiems subjektams pateikti išsamias instrukcijas, metodus ir geriausios praktikos pavyzdžius, susijusius su ES ATLPS įgyvendinimu. Šios gairės atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant ES ATLPS išmetamo teršalų kiekio duomenų vientisumą, skaidrumą, suderinamumą ir tikslumą. Kadangi metodikos ir technologijos tobulėja, taikant geriausią praktiką ir naujus metodus mažėja klaidų ir didėja bendras sistemos veiksmingumas mažinant išmetamą ŠESD kiekį. Šie dokumentai bus atnaujinami atsižvelgiant į Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento bei Akreditavimo ir tikrinimo reglamento peržiūras. Pirmenybė

[111] Išmetamo teršalų kiekio, kuriam taikoma ES ATLPS, stebėsena, ataskaitų apie jį teikimas ir tikrinimas, Klimato politikos GD, 2024 8 31.

bus teikiama bendriesiems rekomendaciniams dokumentams, skirtiems įrenginiams, orlaivių naudotojams, taip pat biomasės ir atsinaujinančiųjų išteklių kuro klausimams.

11.4. Nacionalinės kompetentingos institucijos

Tai, kaip nacionalinės kompetentingos institucijos vykdo ES ATLPS įgyvendinimą, įvairiose valstybėse skiriasi. Kai kuriose valstybėse tame dalyvauja kelios vietos valdžios institucijos, o kitose įgyvendinimas yra labiau centralizuotas. Valstybės pasirenka tokius sprendimus atsižvelgdamos į efektyvumą išlaidų ir laiko atžvilgiais. ES ATLPS įgyvendinančių kompetentingų institucijų veiklos koordinavimo apžvalga pateikiama pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento IV skirsnio G lentelėje.

Visos valstybės pranešė, kad 2023 m. ES ATLPS įgyvendino bent viena centrinė kompetentinga institucija. 14-oje valstybių už visą ES ATLPS veiklą buvo atsakinga tik viena centrinė kompetentinga institucija. Tais atvejais, kai ES ATLPS veiklą valdo kelios kompetentingos institucijos, valstybės nurodė naudojančios vieną ar daugiau skirtingų sprendimų ir priemonių šių institucijų darbui koordinuoti. Šie sprendimai ir priemonės yra, be kita ko, centrinė kompetentinga institucija, atsakinga už stebėseną, ataskaitų teikimą, akreditavimą ir tikrinimą (12 šalių), koordinavimo vaidmuo[112] (10 šalių), centrinė kompetentinga institucija, teikianti privalomus nurodymus ir gaires vietos valdžios institucijoms (5 šalys), bendri mokymai kompetentingoms institucijoms (8 šalys) ir reguliariai organizuojamos darbo grupės arba institucijų susitikimai (13 šalių).

2023 m. 16 valstybių neėmė administracinių rinkliavų iš įrenginius eksploatuojančių veiklos vykdytojų už ATL išdavimą ir stebėsenos planų patvirtinimą (kaip ir 2022 m.). 17-oje valstybių orlaivių naudotojai taip pat neturėjo mokėti jokių rinkliavų (kaip ir 2022 m.). Rinkliavų dydis valstybėse labai skyrėsi, taip pat priklausomai nuo atitinkamų paslaugų pobūdžio: nuo maždaug 19 EUR iki 8 442 EUR už leidimo išdavimą ir stebėsenos plano patvirtinimą dėl įrenginių, nuo maždaug 2 EUR iki 4 100 EUR orlaivių naudotojams. Valstybės, išskyrus Čekiją, pranešė, kad taip pat ima įvairių dydžių administracines rinkliavas už stebėsenos metodikos planų reikšmingus pakeitimus. ES ATLPS administracinių rinkliavų apžvalga pateikiama pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento IV skirsnio H lentelėje.

11.5. Atitiktis ES ATLPS reikalavimams

Atitiktis ES ATLPS reikalavimams tikrinama per metinius ciklus. Veiklos vykdytojai už kiekvienus veiklos metus turi iki kitų metų kovo 31 d. pateikti metinę išmetamo teršalų kiekio ataskaitą. Kompetentingai institucijai patikrinus patvirtintą ataskaitą, veiklos vykdytojas iki tų

[112] Ten, kur atsakomybė už stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo darbą tenka regioninėms ir (arba) vietos institucijoms, centrinė kompetentinga institucija taip pat peržiūri atitinkamus dokumentus, kaip antai stebėsenos planus. Taip stebima stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo procesų kokybė.

pačių metų rugsėjo 30 d. turi atsisakyti tokio skaičiaus ATL, kuris atitinka jo patikrintą išmetamą teršalų kiekį[113].

Pagal ES ATLPS direktyvą skiriama 100 EUR[114] bauda už kiekvieną išmesto CO_2 toną, dėl kurios nebuvo laiku atsisakyta ATL. Šios baudos suma papildo reikiamo ATL atsisakymo išlaidas. Gali būti taikomos ir kitokios sankcijos už ES ATLPS teisės aktų pažeidimus.

Išsami atitikties ES ATLPS reikalavimams apžvalga pateikiama pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento IV skirsnio I–K lentelėse.

ES ATLPS reikalavimų vykdymo lygis per 2023 m. reikalavimų vykdymo ciklą išliko labai aukštas. Daugumą metų veiklos vykdytojai, atsakingi už daugiau kaip 9 proc. įrenginių ir aviacijos išmetamųjų teršalų, savo teisines pareigas atliko laiku. Reikalavimų vykdymo sistemos efektyvumas padidėjo tada, kai plačiau pereita prie elektroninio ataskaitų teikimo. 2023 m. 12 valstybių rengdamos stebėsenos planus, išmetamo teršalų kiekio ataskaitas, patikrų ataskaitas ir (arba) tobulinimo ataskaitas naudojo automatizuotas IT sistemas ir elektroninius šablonus. Devynios valstybės taip pat naudojo automatizuotas IT sistemas tam, kad būtų valdomas darbo srautas, susijęs su stebėsenos metodikos planais, metinėmis veiklos lygio ataskaitomis ir kitokiu keitimusi informacija apie ATL paskirstymo duomenis.

Dėl išimtinių aplinkybių devynios valstybės (2022 m. – šešios valstybės) leido tikrintojams atlikti virtualius apsilankymus vietoje[115]. Atitinkamos kompetentingos institucijos patvirtino dėl septynių įrenginių ir 11 orlaivių naudotojų surengtus virtualius apsilankymus vietoje.

Įrenginių metinių išmetamo teršalų kiekio ataskaitų atitikties patikros skirtingose kompetentingose institucijose skiriasi. 2023 m. visos kompetentingos institucijos patikrino dėl įrenginių pateiktų ataskaitų išsamumą, o dauguma institucijų patikrino ir orlaivių naudotojų ataskaitų išsamumą. Išimtys buvo kompetentingos institucijos Graikijoje ir Latvijoje (ten atitinkamai yra dešimt ir du orlaivių naudotojai), taip pat Lichtenšteino ir Šiaurės Airijos kompetentingos institucijos dėl to, kad jos neadministruoja jokių orlaivių naudotojų.

10 valstybių kompetentingos institucijos nustatė konservatyvius įverčius dėl 47 įrenginių, t. y. dėl apie 0,6 proc. visų įrenginių (2022 m. tokių įrenginių buvo daugiau – 0,7 proc. visų įrenginių). Iš pranešto 4,2 Mt CO_2e, išmesto iš 47 įrenginių, 2,1 Mt išmestų teršalų buvo apskaičiuota kaip konservatyvus įvertis (palyginti su 1,0 mln. tonų iš pranešto 2,4 Mt CO_2e, išmesto iš 61 įrenginio 2022 m.).

Konservatyvūs įverčiai apskaičiuoti tuo atveju, jeigu metinės išmetamo teršalų kiekio ataskaitos nebuvo pateiktos laiku, buvo pateikta neigiama patikros išvada arba išmetamo

[113] 2023 m. peržiūrėtoje ATLPS direktyvoje galutinis ATL atsisakymo terminas perkeltas iš balandžio 30 d. į rugsėjo 30 d. (taikomas nuo 2024 m.).

[114] Baudos dydis indeksuojamas atsižvelgiant į infliaciją.

[115] Akreditavimo ir tikrinimo reglamento 34a straipsnyje tikrintojui leidžiama atlikti virtualų apsilankymą vietoje, jeigu dėl *force majeure* aplinkybių tikrintojas negali fiziškai nuvykti į veiklos vietą. Tai leidžiama tik jeigu tam pritaria kompetentinga institucija ir jeigu yra įvykdytos tam tikros sąlygos.

teršalų kiekio ataskaita neatitiko Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento reikalavimų[116]. 15 įrenginių atžvilgiu visas išmetamas teršalų kiekis buvo įvertintas konservatyviai. 10 įrenginių atžvilgiu konservatyviai įvertinta tik dalis išmetamo teršalų kiekio. Įvertinta, kad 17 įrenginių teršalų neišmetė, o likusių penkių įrenginių konservatyvaus įvertinimo procesas tebevyko tuo metu, kai ši ataskaita buvo baigiama rengti.

Aviacijos srityje konservatyvius įverčius pateikė trys valstybės[117] (2022 m. juos pateikė penkios valstybės) dėl 22 orlaivių naudotojų (2022 m. – dėl 33 orlaivių naudotojų) ir 0,06 Mt CO_2e (2022 m. – 0,31 Mt CO_2e).

Kompetentingų institucijų atliekamos patikros toliau reikšmingai papildo tikrintojų darbą. 19 valstybių pranešė, kad, be išmetamo teršalų kiekio ataskaitų tikrinimo, jų institucijos atliko įrenginių patikrinimus vietoje (viena valstybe daugiau nei 2022 m.). Trys valstybės[118] pranešė apie aviacijos sektoriuje vykdytus patikrinimus vietoje (kaip ir 2022 m.).

2023 m. 38 įrenginiams iš 10 valstybių[119] buvo skirtos baudos už tai, kad jų atsisakytas ATL skaičius nebuvo pakankamas, kad padengtų išmetamą teršalų kiekį (perteklinį išmestą teršalų kiekį), apie kurį jie pranešė. Keturios valstybės pranešė apie aviacijos sektoriuje devyniems orlaivių naudotojams skirtas baudas už perteklinį išmestą teršalų kiekį. 14 valstybių[120] pranešė apie 75 pažeidimus, dėl kurių buvo skiriamos baudos, teikiami oficialūs įspėjimai arba oficialūs pranešimai, įskaitant kai kuriuos perteklinio išmesto teršalų kiekio atvejus. Iš viso pranešta apie 43 baudas (skirtas arba numatomas skirti pavyzdžiui, dėl vykstančio teismo proceso), kurių suma – 88,8 mln. EUR. Tai apima ir aviaciją: keturiose valstybėse šiame sektoriuje padaryti devyni pažeidimai, už kuriuos skirtos septynios baudos, kurių bendra suma – 0,6 mln. EUR. Didžiąją dalį baudų sudaro baudos už perteklinį išmestą teršalų kiekį.

Dažniausi 2023 m. pažeidimai, apie kuriuos pranešta, buvo susiję su tuo, kad laiku nepateikta išmetamo teršalų kiekio ataskaita (23 atvejai) arba veiklos lygio ataskaita (18 atvejų), nepranešta apie stebėsenos plano pakeitimus arba jis neatnaujintas (septyni atvejai) ir veikiama neturint leidimo išmesti šiltnamio efektą sukeliančias dujas (septyni atvejai).

12. ES ATLPS atsižvelgiant į ES klimato ir energetikos valdymą

[116] Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento 70 straipsnis.

[117] Italijos pateikti 2022 m. duomenys naudoti kaip pakaitiniai; žr. šios ataskaitos 38 psl.

[118] Dar dvi valstybės (Lichtenšteinas ir Šiaurės Airija) orlaivių naudotojų neadministruoja.

[119] Italijos pateikti 2022 m. duomenys naudoti kaip pakaitiniai; žr. šios ataskaitos 38 psl.

[120] Šios 14 valstybių yra Airija, Čekija, Danija, Graikija, Ispanija, Italija, Lenkija, Nyderlandai, Norvegija, Prancūzija, Suomija, Švedija, Vengrija ir Vokietija. Italijos pateikti 2022 m. duomenys naudoti kaip pakaitiniai. Italijos pateikti 2022 m. duomenys naudoti kaip pakaitiniai; žr. šios ataskaitos 38 psl.

ES ATLPS veikia platesniame ES klimato ir energetikos valdymo kontekste, apimančiame Energijos vartojimo efektyvumo direktyvą (Direktyva (ES) 2023/1791)[121], kuri buvo išdėstyta nauja redakcija įgyvendinant Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinio reformas. Šios direktyvos tikslas – taupyti energiją, nustatant tikslus ir pareigas valstybėms narėms ir įmonėms. ES ATLPS anglies dioksido kainos signalai yra svarbus veiksnys renkantis šiuo tikslu įgyvendinamas politikos priemones ir veiksmus. Energijos vartojimo efektyvumo direktyvos 35 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad Komisijos metinėje ataskaitoje dėl Europos anglies dioksido rinkos veikimo (ši ataskaita) būtų atsižvelgta į tos direktyvos įgyvendinimą.

Peržiūrėtoje Energijos vartojimo efektyvumo direktyvoje nustatytos naujos taisyklės, kuriomis siekiama iki 2030 m. galutinės energijos suvartojimą ES lygmeniu sumažinti 11,7 proc., palyginti su 2020 m. ES atskaitos scenarijaus prognozėmis. Visos valstybės narės turi prisidėti prie šio tikslo įgyvendinimo. Šiuo tikslu jos savo atnaujintuose integruotuose nacionaliniuose energetikos ir klimato srities veiksmų planuose (NEKSVP) pagal Valdymo reglamentą nustato orientacinius indėlius ir trajektorijas. Valstybės narės savo atnaujintų NEKSVP projektus pateikė 2023 m., o galutinius planus turėjo pateikti iki 2024 m. birželio 30 d.

ES ATLPS anglies dioksido kainos signalai naudojami vertinant su energijos vartojimo efektyvumu susijusias investicijas ir priemones sektoriuose, kuriems ji taikoma. Iš ES ATLPS aukcionų gautas pajamas valstybės narės taip pat naudoja energijos vartojimo efektyvumo didinimui finansuoti. 2023 m. 20 valstybių narių pranešė, kad su energijos vartojimo efektyvumu susijusiems projektams finansuoti išleista 2,3 mlrd. EUR. Tai apėmė investicijas į viešųjų ir privačių pastatų šiluminį modernizavimą, konsultacijas dėl energijos vartojimo efektyvumo, efektyvų viešąjį apšvietimą, efektyvaus šildymo ir vėsinimo sistemas, įskaitant centralizuotą šilumos tiekimą, taip pat mokslinius tyrimus ir plėtrą, siekiant sumažinti energijos suvartojimą.

13. ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS sąsaja

Nuo 2020 m. ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS yra susietos tarptautiniu ES ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimu. Tai reiškia, kad ATL, išduotų vienoje iš šių sistemų, galima atsisakyti atsiskaitant už išmetamus teršalus bet kurioje iš šių dviejų sistemų. Veiklos vykdytojai, galėdami patekti į didesnę rinką, geba padidinti savo veiklos ekonominį efektyvumą ir turi daugiau galimybių sumažinti išmetamą teršalų kiekį. Abiejų sistemų susiejimo sąlygos ir reikalavimai nustatyti Susiejimo susitarime[122]. Juo taip pat nustatomas mechanizmas, kuriuo užtikrinama, kad būtų laikomasi ATLPS direktyvos 25 straipsnyje nustatytų susiejimo sąlygų.

ES itin svarbus reikalavimas buvo tai, kad į šį susiejimo susitarimą būtų įtraukta aviacija. Pagal susitarimo 6 straipsnį, Šveicarijos taisyklės dėl sistemos taikymo srities, didžiausio ATL

[121] 2023 m. rugsėjo 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2023/1791 dėl energijos vartojimo efektyvumo, kuria iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2023/955, (OL L 231, 2018 9 20).

[122] Europos Sąjungos ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimas dėl jų šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemų susiejimo (OL L 322, 2017 12 7).

skaičiaus ir ATL paskirstymo grindžiamos tais pačiais principais kaip ir ES ATLPS. Pagal Susiejimo susitarimo 7 straipsnį tai nepasikeis taikant peržiūrėtą ATLPS direktyvą.

Šveicarijos vidaus skrydžiams ir išvykimo į EEE oro uostus skrydžiams taikoma Šveicarijos ATLPS, o skrydžiams iš EEE į Šveicariją taikoma ES ATLPS. Šiuo susitarimu padidinamas abiejų sistemų aplinkosauginis naudingumas. Tiek įgyvendinant ES ATLPS, tiek Šveicarijos ATLPS nuo „Brexit'o" skrydžiams, atvykstantiems iš Jungtinės Karalystės ir išvykstantiems į Jungtinę Karalystę, buvo taikomas tas pats principas. 2023 m. peržiūrėjus ES ATLPS direktyvą, abiejų sistemų taikymo sritis buvo išplėsta, įtraukiant skrydžius į atokiausius ES regionus ir iš jų.

Pridedamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento V skirsnio L–M lentelėse pateikti svarbiausi abiejų sistemų 2023 m. skaičiai – aukcionuose parduoti ATL, paskirstyti nemokami ATL ir patvirtinti įrenginių ir orlaivių naudotojų išmesti teršalų kiekiai. Atlikus palyginimą matyti, kad abiejų sistemų suderinamumas priklauso ne nuo dydžio, o nuo kokybinių reikalavimų, vienodų veiklos sąlygų ir priemonių, kuriomis užtikrinamas rinkos vientisumas.

Pagal Susiejimo susitarimą tarp abiejų sistemų registrų sukurta tiesioginė sąsaja, kad būtų galima perkelti ATL iš vienos sistemos į kitą. Tai suteikia galimybę rinkos dalyviams vykdyti sandorius tarp abiejų sistemų taip, tarsi jos būtų vienoje rinkoje, taip padidinant susietosios rinkos likvidumą. Perkėlimai iš vienos sistemos (registro) į kitą atliekami kasdien, nuo pirmadienio iki penktadienio, išskyrus konkrečias datas, susijusias su nedarbo dienomis.

9 ir 10 lentelėse pateikiamas ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS susiejimo poveikis 2023 m. Jose parodyta, kokiu mastu abiejų sistemų reguliuojamieji subjektai naudojo ATL, išduotus kitoje sistemoje, atitikčiai reikalavimams užtikrinti.

ES ATLPS reguliuojamieji subjektai (įrenginiai ir orlaivių naudotojai) 2023 m. atitikčiai reikalavimams užtikrinti panaudojo iš viso 1 140 848 ATL, išduotų Šveicarijos ATLPS. Tai beveik 170 000 ATL daugiau nei 2022 m. ir beveik 550 000 ATL daugiau nei 2021 m., o tai reiškia, kad vis dažniau naudojamasi lankstumu, kurį suteikia ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS sąsaja, ir nuolat didėja informuotumas apie šią sąsają bei jos pripažinimas.

Nors ES ATLPS įrenginiai panaudojo mažiau aviacijai skirtų ATL, išduotų Šveicarijos ATLPS, nei ankstesniais metais (apie 100 000 2023 m., palyginti su 180 000 2022 m.), tai iš dalies kompensavo padidėjęs Šveicarijos ATLPS paprastųjų ATL naudojimas (apie 425 000 2023 m., palyginti su 395 000 2022 m.).

ES orlaivių naudotojų 2023 m. atitikties reikalavimams užtikrinimo tikslais panaudotų Šveicarijos ATLPS paprastųjų ATL skaičius šiek tiek padidėjo ir siekė apie 50 000 ATL (palyginti su 40 000 2022 m.). Įspūdingiau tai, kad Šveicarijos ATLPS aviacijai skirtų ATL, kuriuos orlaivių naudotojai ES ATLPS naudoja atitikčiai reikalavimams užtikrinti, skaičius gerokai padidėjo – nuo maždaug 355 000 ATL 2022 m. iki 560 000 ATL 2023 m. Šveicarijos ATLPS išduoti ATL santykine prasme sudarė apie 0,10 proc. visų ATL, kurių 2023 m.

atsisakyta pagal ES ATLPS. Tačiau jie sudarė didesnę visų tais metais nemokamai paskirstytų ir aukcionuose parduotų Šveicarijos ATL dalį – beveik 21,64 proc.

Šveicarijos ATLPS įrenginiams taikomiems reikalavimams įvykdyti 2023 m. panaudota didesnė ES ATLPS paprastųjų ATL dalis (11,6 proc.), palyginti su 2022 m. dalimi (6,2 proc.). Nė vienais iš šių metų Šveicarijos ATLPS įrenginiams taikomų reikalavimų įvykdymui nenaudoti ES ATLPS aviacijai skirti ATL.

11 lentelėje apibendrintas nuo 2020 m. rinkos dalyvių vardu iš ES ATLPS į Šveicarijos ATLPS ir atvirkščiai perkeltų ATL (tiek paprastųjų, tiek aviacijos ATL) skaičius. Kol kas didžiausias bendras perkėlimų skaičius pasiektas 2023 m. Iš šiuo metu turimo ankstesnio laikotarpio likučio matyti, kad į Šveicarijos ATLPS iš ES ATLPS perkelta 1 268 426 ATL. Vis dėlto pažymėtina, kad šie skaičiai gali apimti tų pačių ATL perkėlimą kelis kartus.

6 lentelė. Vienetai, naudoti atitikčiai patvirtinti ES registre 2023 m. Duomenys iš ES registro gauti 2024 m. spalio 1 d.

Įrenginiai	**Nemokamai paskirstyti ir aukcionuose parduoti ATL**	**Patikrintas išmestų teršalų kiekis**	**Vienetai, kurių atsisakyta**	**ES ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**		**Šveicarijos ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**	
				Paprastieji	*Aviacija*	*Paprastieji*	*Aviacija*
	1 055 030 682	1 096 788 327	1 099 802 112	1 095 206 929	4 068 223	425 611	101 349
	Visumos procentinė dalis			99,58	0,37	0,04	0,01
Orlaivių naudotojai	**Nemokamai paskirstyti (įskaitant Šveicarijos ATLPS) ir aukcionuose parduoti ATL**	**Patikrintas išmestų teršalų kiekis (įskaitant išmestą kiekį pagal Šveicarijos ATLPS)**	**Vienetai, kurių atsisakyta**	**ES ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**		**Šveicarijos ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**	
				Paprastieji	*Aviacija*	*Paprastieji*	*Aviacija*
	28 261 053	54 128 536	54 186 768	34 756 873	18 816 007	51 865	562 023
	Visumos procentinė dalis			64,14	34,72	0,10	1,04

10 lentelė. Vienetai, naudoti atitikčiai patvirtinti Šveicarijos registre 2023 m. Orlaivių naudotojai – tai Šveicarijos administruojami orlaivių naudotojai.

Įrenginiai	**Nemokamai paskirstyti ir aukcionuose parduoti ATL**	**Patikrintas išmestų teršalų kiekis**	**Vienetai, kurių atsisakyta**	**ES ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**		**Šveicarijos ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**	
				Paprastieji	*Aviacija*	*Paprastieji*	*Aviacija*
	4 177 117	3 912 485	3 904 451	452 906	0	3 419 042	32 503
	Visumos procentinė dalis			11,60	–	87,57	0,83
Orlaivių naudotojai	**Nemokamai paskirstyti (taip pat pagal ES ATLPS) ir aukcionuose parduoti ATL**	**Patikrintas išmestų teršalų kiekis (įskaitant išmestą kiekį pagal ES ATLPS)**	**Vienetai, kurių atsisakyta**	**ES ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**		**Šveicarijos ATLPS apyvartiniai taršos leidimai**	
				Paprastieji	*Aviacija*	*Paprastieji*	*Aviacija*
	1 095 995	1 632 015	1 630 901	118 408	714 629	17 747	780 117
	Visumos procentinė dalis			7,26	43,82	1,09	47,83

11 lentelė. Apyvartinių taršos leidimų perkėlimas iš ES ATLPS į Šveicarijos ATLPS (2020–2023 m.).

Metai	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.	Iš viso
Perkėlimas iš ES ATLPS į Šveicarijos ATLPS	475 679	1 051 360	1 714 499	2 603 612	5 845 150
Perkėlimas iš Šveicarijos ATLPS į ES ATLPS	0	1 523 770	1 215 662	1 837 292	4 576 724
Likutis	**1 268 426**				

14. Santrauka

2023 m. ES ATLPS pasižymėjo istoriniu įrenginių išmetamo teršalų kiekio mažėjimu, kurį lėmė energijos sektorius, kuriame labai padidėjo elektros energijos gamyba iš atsinaujinančiųjų išteklių (daugiausia vėjo ir saulės energijos), o elektros energijos gamyboje vietoj anglių ir toliau buvo naudojamos dujos. Dėl šios raidos teršalų, kuriems taikoma ATLPS, išmetama apie 47,6 proc. mažiau nei 2005 m., taigi sėkmingai siekiama tikslo iki 2030 m. sumažinti jų kiekį 62 proc.

Dar labiau sumažinti išmetamą teršalų kiekį ES ATLPS 2023 m. padėjo ilgalaikis tvirtas anglies dioksido kainos signalas. ESMA vertinimu, 2023 m. ES anglies dioksido rinka išliko stabili ir toliau veikė pagal pagrindinius rinkos principus. Be to, dauguma 2022 m. ESMA pateiktų rekomendacijų, skirtų anglies dioksido rinkos skaidrumui didinti, šiuo metu laikomos įgyvendintomis.

Išmetamo teršalų kiekio pokyčiai patvirtina ES ATLPS, kaip vienos iš pagrindinių politinių paskatų mažinti Europos ekonomikos priklausomybę nuo iškastinio kuro, veiksmingumą ir efektyvumą. ES ATLPS pajamos taip pat išlieka svarbus šios pertvarkos finansavimo šaltinis – 2023 m. surinkta 43,6 mlrd. EUR, kurie pirmiausia buvo paskirstyti nacionaliniams biudžetams, taip pat ATLPS inovacijų fondui ir ATLPS modernizavimo fondui bei Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės biudžetui, skirtam planui „REPowerEU“. Iki šiol iš ES ATLPS surinkta daugiau kaip 200 mlrd. EUR pajamų.

Reikia dėti daugiau pastangų, kad būtų sumažintas išmetamas teršalų kiekis ir ES ekonomika būtų pertvarkyta taip, kad atitiktų Europos klimato teisės akte nustatytas siektinas reikšmes ir Europos žaliojo kurso tikslus. Siekiant remti šias pastangas, ES ATLPS 2023 m. buvo peržiūrėta. Buvo sumažinta išmetamo teršalų kiekio viršutinė riba, o sistemos taikymo sritis išplėsta įtraukiant teisingą ES išmetamo CO_2 kiekio dalį, tenkančią jūrų transportui. Sistema taip pat buvo sustiprinta aviacijos srityje. Siekiant padėti sparčiau mažinti išmetamą teršalų kiekį pastatų, kelių transporto ir papildomuose sektoriuose, sukurta nauja sistema – ATLPS2. Ši peržiūra jau yra visiškai įsigaliojusi, o Komisija ir valstybės narės toliau ją įgyvendina.